

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ
ШКОЛИ**

Опачко М.В.

СИСТЕМНИЙ ТА ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХОДИ В ОСВІТІ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Ужгород – 2019

Опачко М.В. Системний та інтегративний підходи в освіті. Навчально-методичний посібник / Магдалина Василівна Опачко. – Ужгород: УжНУ, 2019. – 71 с

Методичний посібник створений для реалізації цілей і завдань дисципліни «Системний та інтегративний підходи в освіті» для магістрів за напрямом підготовки 8.18010021 – «Педагогіка вищої школи». Посібник містить робочу програму дисципліни, СЛОК (структурно-логічні опорні конспекти) для лекційних занять, методичні рекомендації до проведення практичних занять, самостійної роботи студентів, вказівки до підготовки реферативно-пошукових робіт, завдання для тестового контролю, питання для залікового контролю, список рекомендованої літератури, додатки.

Посібник може використовуватися як магістрантами, так і аспірантами, молодими викладачами.

Рецензенти:

Козубовська І.В., доктор пед. наук, професор, завідувачка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «УжНУ»

Попадич О.О., кандидат пед.наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «УжНУ»

Затверджено

на засіданні кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ “УжНУ”

Протокол №2 від 01. 2019 р.

ЗМІСТ

Передмова	4
Робоча програма	6
СЛОК для лекційних занять	18
Методичні рекомендації до проведення практичних занять	23
Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів	25
Методичні вказівки до підготовки реферативно-пошукових робіт	26
Орієнтовні завдання для тестового контролю	28
Зразок варіанта для модульної контрольної роботи	29
Питання для залікового контролю	30
Зразок білета для залікового контролю	31
Рекомендована література	32
Додатки	34

Передмова

У сучасних підходах до оцінки роботи вищого навчального закладу (ВНЗ) основним критерієм є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання сформованих у них теоретичних знань з уміннями застосовувати їх на практиці, що означає потребу пошуку інноваційних, ефективних форм і методів навчання, перегляд і удосконалення програм, навчальних планів, створення інтегрованих курсів дисциплін, які забезпечують якість знань, обґрунтовують нові функції педагогіки вищої школи, яка останнім часом знаходиться в пошуку ефективних підходів у навчанні та вихованні студентства. У сучасному ВНЗ організація навчального процесу відбувається за діалектичного відмирання застарілого і народження нового, що вимагає наповнення новим змістом навчальних програм як нормативних так і вибіркового дисциплін навчальних планів, готовності ВНЗ створити умови підготовки і формування компетентного випускника, особлива роль під час підготовки якого належить фундаментальній підготовці.

Практика фундаментальної підготовки у вищих навчальних закладах України свідчить, що використання традиційних дидактичних засобів не забезпечує активного оволодіння фаховими знаннями, інтенсивного розвитку пізнавальної діяльності, індивідуальних здібностей студента. Разом з тим ізольоване, розрізнене вивчення фундаментальних дисциплін у середній школі, збільшення обсягу інформації, поява нових підходів до інтерпретації явищ і понять та завдання, які стоять перед вищою школою, виявляють ряд суперечностей між традиційними способами формування змісту фундаментальних дисциплін та вимогами до професійно зорієнтованої підготовки майбутніх фахівців, як необхідної умови підготовки конкурентно спроможного на ринку праці випускника. Подолання цих суперечностей можливе за умови використання нових підходів до формування системи дидактичного забезпечення навчально-виховного процесу, зміцнення основних дидактичних чинників, які впливають на якість фундаментальної та професійної підготовки, обґрунтовують організаційно-педагогічні умови формування фахової компетенції випускника.

Такими підходами науковці визначають системний та інтегративний.

Методичний посібник створений для реалізації цілей і завдань дисципліни «Системний та інтегративний підходи в освіті» для магістрів за напрямом підготовки 011 «Науки про освіту» – «Педагогіка вищої школи» / «Менеджмент у системі дошкільної освіти». Головне завдання дисципліни вбачаємо у засвоєнні студентами сутності поняття «квазіпрофесійні завдання», визначенні їх типовості та шляхів їх вирішення. Пропонований методичний посібник створений на допомогу студентам у вирішенні цього завдання. Посібник містить робочу програму дисципліни, СЛОК (структурно-логічні опорні конспекти) для лекційних занять, методичні рекомендації до проведення практичних занять, самостійної роботи студентів, вказівки до підготовки реферативно-пошукових робіт, завдання для тестового контролю, питання для залікового контролю, список рекомендованої літератури, додатки.

Посібник може використовуватися як магістрантами, так і аспірантами, молодими викладачами.

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету суспільних наук

_____ /Остапець Ю.О./

« ____ » _____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СИСТЕМНИЙ ТА ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХОДИ В ОСВІТІ

Рівень вищої освіти	Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	011 Освітні, педагогічні науки
Освітня програма	Педагогіка вищої школи
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород 2020

Робоча програма навчальної дисципліни «**Системний та інтегративний підходи в освіті**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **01 Освіта/Педагогіка** спеціальності **011 Освітні, педагогічні науки** освітньої програми «**Педагогіка вищої школи**».

Розробники: Опачко Магдалина Василівна, доцент, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

протокол № 6 від « 29 » січня 2020 р.

Завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

_____ /проф. Козубовська І.В./
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук

протокол № _____ від «_____» _____ 2020 р.

Голова науково-методичної комісії факультету суспільних наук

_____ /Стряпко І.О./
(підпис) (прізвище та ініціали)

© Опачко М.В., 2020 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2020 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1	1
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 5	2	
	Лекції:	
	22	6
	Практичні (семінарські):	
	14	4
Вид підсумкового контролю: модульне контрольне оцінювання	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: залік	Самостійна робота:	
	84	110

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Системний та інтегративний підходи в освіті» є формування, розвиток та систематизація знань про системний та інтегративний підхід у освіті, умінь та навичок його використання у професійній педагогічній діяльності, професійної компетентності майбутніх магістрів у сфері проектування, організації та управління, моделювання та діагностики педагогічного процесу у ВНЗ; виявлення можливостей студентів у фаховій діяльності та розробка програми їх професійного зростання.

Завдання:

- Ознайомлення студентів із системою основних понять системного та інтегративного підходів у освіті, з теорією і практикою зарубіжного та вітчизняного досвіду впровадження їх у практику педагогічної професійної діяльності.
- Засвоєння основних теоретичних основ дисципліни, поглиблення та розширення професійної педагогічної підготовки майбутніх магістрів з педагогіки вищої школи.
- Засвоєння принципів управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів ВНЗ на засадах системності та інтегративності.
- Засвоєння загальних та специфічних особливостей використання системного та інтегративного підходів.
- Систематизація знань студентів про системність та інтегративність як принципів організації та управління навчально-пізнавальною, науково-дослідною та самостійною роботою студентів.
- Розробка власної програми професійного зростання та формування професійної компетентності.
- Оволодіння практичними навичками застосування системного та інтегративного підходів у процесі аналізу та узагальнення педагогічних явищ, розробки інтегрованих курсів на засадах системності та міжпредметних зв'язків.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ЗК-1. Здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи.

ЗК-2. Здатність до критичного осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей.

ЗК-3. Інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

ЗК-4. Здатність до провадження дослідницької та/або інноваційної діяльності.

ЗК-5. Здатність до зрозумілого і недвозначного донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПК-1. Аналіз можливостей, потреб здобувачів усіх рівнів за національною рамкою кваліфікацій

ПК-3. Професійна самоосвіта, особистісне зростання, проектування подальших освітніх траєкторій

ПК-4. Аналіз, систематизація та узагальнення результатів наукових досліджень у сфері освіти

ПК-5. Оцінка результатів наукових досліджень у сфері освіти з використанням сучасних методів науки, інформаційних та інноваційних технологій.

ПК-8. Реалізація управлінського процесу з використанням інноваційних технологій менеджменту.

ПК-9. Проектування змісту освіти і змісту навчання за рівнями національної рамки кваліфікацій.

ПК10. Проектування освітніх програм та індивідуальних освітніх траєкторій.

ПК-11. Проектування освітнього середовища, що забезпечує якість освітнього процесу.

ПК-12. Створення методичного забезпечення навчального-виховного процесу за кваліфікаційними рівнями.

ПК-13. Створення інформаційного забезпечення освіти за кваліфікаційними рівнями НРК.

ПК-17. Формування культурного середовища щодо задоволення потреб населення.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Системний та інтегративний підходи в освіті**» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ДППП 3.01 Теорія і практика вищої освіти.

ДППП 3.02 Психологія і педагогіка вищої освіти.

ДППП 3.08 Інтелектуальна власність в освіті.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Педагогіка вищої школи**», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розв'язувати складні задачі ані проблеми, що потребує оновлення та інтеграції знань часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.	ПРН 3
Проводити дослідницьку та інноваційну діяльність.	ПРН 4
Професійна самоосвіта, особистісне зростання, проектування подальших освітніх траєкторій.	ПРН 12
Аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень.	ПРН 13
Оцінювати результати наукових досліджень у сфері освіти з використанням сучасних методів науки, інформаційних та інноваційних технологій	ПРН 14
Проектувати зміст освіти і зміст навчання за рівнями національної рамки кваліфікацій.	ПРН 18

Проектувати освітні програми та індивідуальні освітні траєкторії.	ПРН 19
Проектувати освітнє середовище, що забезпечує якість освітнього процесу створювати методичне забезпечення навчального-виховного процесу за кваліфікаційними рівнями.	ПРН 20
Формувати культурне середовище щодо задоволення потреб населення	ПРН 25
Аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень у сфері вищої освіти	ПРН 29
Виконувати наукові дослідження з проблем вищої освіти	ПРН 31
Визначати компетентності та програмні результати навчання певної спеціальності та спеціалізації за рівнями вищої освіти.	ПРН 39
Розробляти програми підготовки за всіма видами навчальної діяльності здобувача	ПРН 41
Визначати процедури та критерії оцінювання навчальних досягнень.	ПРН 43
Формувати навчальні плани підготовки здобувачів вищої освіти	ПРН 44
Формувати дидактичну систему.	ПРН 45

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Системний та інтегративний підходи в освіті**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знати основні категорії та сутність системності та інтегративності як методологічних принципів розвитку освіти і науки.	ПРН 1
Знати сутність освіти як системи, педагогічного процесу як системи, методу та методи системного аналізу.	ПРН 2
Знати особливості застосування інтегративності у процесі створення інтегрованих навчальних курсів.	ПРН 3
Знати еволюцію становлення поняття системи, системні принципи.	ПРН 4
Знати сутність системного підходу до організації навчання у вищій школі; сутність системного підходу до організації науково-дослідної роботи студентів.	ПРН 5
Знати сутність системного підходу як інтегративного у вищій школі; інваріанти системного підходу у вищій школі; сутність інтегративного підходу до розуміння педагогічних явищ.	ПРН 6
Вміти визначати мету і планувати основні заходи щодо здійснення навчально-виховного процесу у вищій школі на засадах системного та інтегративного підходів.	ПРН 7
Вміти проектувати систему навчальних занять у вищій школі.	ПРН 8
Вміти здійснювати добір адекватних до цілей заняття форм і методів, засобів і технологій навчально-пізнавальної та виховної діяльності в студентському та творчому колективах.	ПРН 9
Вміти забезпечувати системність педагогічних впливів з метою формування бажаних професійно-особистісних якостей студентів.	ПРН 10
Вміти використовувати на практиці знання про системний аналіз та інтегративність у проектуванні навчальних занять.	ПРН 11
Вміти розробляти інтегровані курси на засадах системності та міжпредметних зв'язків; використовувати навички системного аналізу та інтегративності до моделювання педагогічних явищ (дидактичного, виховного, науково-дослідного, творчого процесів; проектування, навчально-пізнавальної діяльності студентів, організацію та управління навчально-пізнавальною діяльністю, моделювання освітнього (інноваційного) середовища та	ПРН 12

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

Поточний контроль, який під час вивчення навчальної дисципліни проходить в індивідуальній, груповій, фронтальній формах.

Методи поточного контролю: усний, письмовий, практичний, самоконтроль.

Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Системний та інтегративний підходи в освіті» передбачає 2 варіанти завдань з переліку теоретичних питань та 8 тестових завдань. Кожен варіант складається викладачем вибірково з нижченаведених переліків теоретичних та тестових завдань.

Підсумковий контроль – залік, який проводиться в усній формі.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Протягом семестру студенти вивчають два модулі з дисципліни. Модуль складається з двох змістових модулів. Після виконання кожного змістового модуля здійснюється поточний контроль у вигляді письмової роботи. Студенти, які не відвідували лекції або не в повному обсязі виконали програму семінарських занять, до поточного модульного контролю не допускаються.

Оцінювання навчальних досягнень та практичних навичок студентів здійснюються за 100-бальною системою. Загальна кількість балів за семестр з навчальної дисципліни складається із середнього арифметичного балу за модулі та балів за поточний контроль.

Студент, який в результаті поточного оцінювання або підсумкового контролю за модулем отримав більше 60 балів, має право не складати залік з дисципліни. У такому випадку в заліково-екзаменаційну відомість заноситься загальна підсумкова оцінка. При умові, що студент (ка) хоче покращити підсумкову оцінку за модуль із дисципліни, він (вона) має складати екзамен.

Студент, який в результаті підсумкового оцінювання за один змістовий модуль отримав середнє арифметичне менше 60 балів зобов'язаний складати екзамен з дисципліни. У разі, коли відповіді студента під час екзамену оцінені менш ніж 60 балів, він (вона) отримує незадовільну підсумкову оцінку.

Поточне оцінювання здійснюється за трьома складовими:

- контроль за виконання модульних завдань (письмові тестові завдання);

- контроль систематичності та активності роботи студента протягом семестру;
- контроль індивідуальної та самостійної роботи.

Якщо студент відвідав менше 50 відсотків занять, то систематичність та активність його роботи оцінюється в 0 балів.

Оцінювання модульних завдань. Після виконання програми змістового модулю у визначений деканатом термін здійснюється поточний модульний контроль у вигляді письмової роботи, який оцінюється у межах від 1 до 50 балів. Якщо з об'єктивних причин студент не пройшов модульний контроль у визначений термін, то він має право за дозволом деканату пройти його протягом двох тижнів після виникнення заборгованості.

Оцінювання активності під час аудиторних занять, індивідуальної та самостійної роботи здійснюється у межах 30 балів:

- **має 10 балів** – опрацьовано увесь семінарський матеріал та отримано оцінки "добре", "відмінно";

- **має 5 балів** – підготовка реферату відповідно до тем, передбачених програмою та його захист;

- **має 5 балів** – конспектування лекцій, першоджерел, нормативні документи, монографії тощо;

- **має 10 балів** – виконання творчих завдань, практичних, самостійних робіт тощо.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота			Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	50	100
15	15	20		

T1, T2, T3 – теми першого модуля програми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота			Модульна контрольна робота	Сума
T4	T5	T6	50	100
15	15	20		

T4, T5, T6 – теми другого модуля програми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	3	30	3	30
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	2	10	2	10
Реферат	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	7	100	7	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Після виконання програми змістового модуля у визначений деканатом термін здійснюється поточний модульний контроль у вигляді виконання письмових завдань репродуктивного й творчого характеру, який оцінюється від 1 до 50 балів. Якщо з об'єктивних причин студент не пройшов модульний контроль у визначений термін, то він має право з дозволу деканату пройти його протягом двох тижнів після виникнення заборгованості.

50 балів (оцінка «відмінно») – студент виконав завдання запропонованого йому варіанта в повному обсязі і виявив при цьому:

- глибокі та повні знання матеріалу дисципліни;
- вільне володіння науковою термінологією;
- творчу самостійність;
- високу культуру оформлення знань та відповідний рівень умінь і навичок.

40 балів (оцінка «добре») – студент виконав завдання запропонованого йому варіанта в повному обсязі, вичерпно реалізував усі питання, виявив творчу самостійність, добре орієнтується в сучасних проблемах основ педагогіки, продемонстрував високу культуру оформлення знань, належний рівень умінь та навичок, але в роботі наявні окремі несуттєві помилки. Ставиться за виконання 75 % усіх завдань.

30 балів (оцінка «задовільно») – студент виявив задовільні знання матеріалу, але допустив при цьому окремі грубі фактичні помилки та неточності, а культура оформлення знань та рівень його умінь і навичок ще недостатні. Правильно виконано більше 50% запропонованих завдань

20 балів (оцінка «незадовільно») – студент не виявив достатніх фахових знань з предмета, не досяг реалізації завдання через загальну слабку орієнтацію в програмовому матеріалі, а культура його мовлення й оформлення знань незадовільні. Завдань виконано менше від 50 %.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумковим семестровим контролем з дисципліни «Системний та інтегративний підходи в освіті» є залік, який проводиться в усній формі. Студент, який в результаті

поточного оцінювання або підсумкового контролю за модулем отримав більше 60 балів, має право не складати іспит з дисципліни. У такому випадку в заліково-екзаменаційну відомість заноситься загальна підсумкова оцінка. Для покращення підсумкової оцінки з дисципліни складання іспиту є обов'язковим.

Студент, який в результаті підсумкового оцінювання отримав середнє арифметичне менше 60 балів зобов'язаний складати залік з дисципліни. У разі, коли відповіді студента під час залікового контролю оцінені менш ніж 60 балів, він (вона) отримує незадовільну підсумкову оцінку.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Системний підхід у освіті

Тема 1. Поняття про системний підхід

Філософське і наукове визначення поняття «система». Еволюція становлення поняття системи. Системні принципи. Ознаки системи. Виокремлення системних явищ у освіті за системоутвірними ознаками. Типи систем. Складові системи. Педагогічний процес як система. Основні елементи педагогічного процесу.

Тема 2. Сутність та зміст системної методології

Системний підхід як методологія. Діалектико-матеріалістична картина світу та розвиток

філософського розуміння дійсності, принципів його пізнання. Основні визначення системного підходу. Структуризація, множинність, системність, Система, структура, процес, функція, стан, системний ефект, структурна оптимізація. Аспекти системного підходу: системно-елементний або системно-комплексний; системно-структурний; системно-функціональний; системно-цільовий; системно-ресурсний; системно-інтеграційний; системно-комунікаційний; системно-історичний.

Тема 3. Системний підхід у вищій школі

Освіта як система. Основні елементи системи освіти. Здобуття освіти у світовій і українській практиці. Якість вищої освіти. Ознаки сучасної освіти. Структура сучасної вищої освіти України. Ступені освіти. Системний підхід у розбудові системи освіти. Актуальність системного підходу до якості вищої освіти. Педагогічний процес як система. Системний підхід до організації навчання у вищій школі. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів. Системний підхід як інтегративний у вищій школі. Інваріанти системного підходу у вищій школі.

Модуль 2. Інтегративний підхід у освіті

Тема 1. Поняття про інтегративний підхід

Етапи історії інтеграції в освіті ХХ століття. Функції інтеграції в освіті: освітня, виховна, розвивальна, психологічна, методологічна, організаційна. Форми інтеграції: предметно-образна, понятійна, світоглядна, діяльнісна, концептуальна. Способи інтеграції: уніфікація, універсалізація, категоріальний синтез, екстраполяція, узагальнення, моделювання, систематизація. Поняття методології та теорії інтеграції у галузі психолого-педагогічних та профілюючих дисциплін

Тема 2. Методологічні підходи до інтеграції знань

Методологічні підходи до інтеграції знань: історико-філософський, системний, проблемний, структурний, функціонально-організаційний, прогностичний. Поняття "інтегрології" – галузі наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції; метод інтеграційного аналізу як специфічний метод інтегрології. Поняття про горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту фундаментальних і фахових дисциплін.

Тема 3. Використання інтегративного підходу у вищій школі

Інтеграція та системний підхід як принципи сучасного наукового дослідження. Синергетичний підхід і системний аналіз у сучасній освіті. Інтегративний тип пізнання. Міждисциплінарні зв'язки та інтегровані курси. Навчально-міждисциплінарні прямі зв'язки. Дослідницько-міждисциплінарні прямі зв'язки. Ментально-опосередковані зв'язки. Опосередковано-прикладні зв'язки.

6.2. Структура навчальної дисципліни

	Кількість годин 120
--	---------------------

Назви змістових модулів і тем	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
2-й семестр						
Модуль 1. Системний підхід у освіті						
Тема 1. Поняття про системний підхід	20	4	2			14
Тема 2. Системний підхід як методологія	18	2	2			14
Тема 3. Системний підхід у вищій школі	20	4	2			14
Модульна контрольна робота	2		2			
Разом за модуль	60	10	8			42
Модуль 2. Інтегрований підхід у освіті						
Тема 1. Поняття про інтегративний підхід	20	4	2			14
Тема 2. Методологічні підходи до інтеграції знань	20	4	2			14
Тема 3. Використання інтегративного підходу у вищій школі	18	2	2			14
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	60	12	6			42
Разом за семестр	120	22	14			84

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин 120					
	Усього	Форма навчання: заочна				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
2-й семестр						
Модуль 1. Системний підхід у освіті						
Тема 1. Поняття про системний підхід	20	1	1			18
Тема 2. Системний підхід як методологія	19	1				18
Тема 3. Системний підхід у вищій школі	20	1	1			18
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	59	3	2			54
Модуль 2. Інтегрований підхід у освіті						
Тема 1. Поняття про інтегративний підхід	20	1	1			18
Тема 2. Методологічні підходи до інтеграції знань	19	1				18
Тема 3. Використання інтегративного підходу у вищій школі	22	1	1			20

Модульна контрольна робота						
Разом за модуль		61	3	2		56
Разом за семестр		120	6	4		110

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Освіта як система	2	
	1. Визначення освіти як системи		
	2. Основні елементи системи освіти		
	3. Засоби здобування освіти у світовій і українській практиці		
	5. Якість вищої освіти		
	6. Тип освіти		
2.	Педагогічний процес у вищій школі як система	2	
	1. Поняття про методологію педагогічного процесу: лінійні і нелінійні представлення.		
	2. Нормативно-законодавча база для організації педагогічного процесу у вищій школі.		
	3. Цілі підготовки фахівця у вищій школі та їх реалізація		
3.	Системний підхід у вищій школі	2	2
	1. Системний підхід до організації навчання у вищій школі.		
	2. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів.		
	3. Системний підхід як інтегративний у вищій школі.		
4.	Поняття інтеграції в освіті та її форми	2	
	1. Поняття про інтеграцію та про форми інтеграції в освіті.		
	2. Поняття про предметно-образну інтеграцію та приклади її втілення.		
	3. Вплив понятійної інтеграції на формування змісту освіти.,		
	4. Умови реалізації світоглядної інтеграції в освіті.		
	5. Діяльнісна інтеграція та організація діяльності за традиційних умов: відмінності, переваги і недоліки.		
5.	Методологічні підходи до інтеграції знань.	2	
	1. Поняття про методологічні підходи до інтеграції знань.		
	2. Поняття "інтегралогії" – галузі наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції.		
	3. Поняття про метод інтеграційного аналізу.		
6.	Використання інтегративного підходу у вищій школі	2	2
	1. Методологічні підходи до інтеграції знань.		
	2. Поняття про горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту фундаментальних і фахових дисциплін.		
	3. Використання інтегративного підходу до проектування змісту і процесу підготовки фахівців у вищій школі.		
	Моделювання змісту і процесу підготовки фахівців у вищій		

7.	школі в умовах системного та інтегративного підходів	2	
	1. Поняття про моделювання змісту і процесу підготовки фахівців у вищій школі.		
	2. Поняття про створення програм підготовки з урахуванням системного та інтегративного підходів.		
	3. Поняття компетентності як системної та інтегративної характеристики особистості.		
	4. Проектування навчально-методичного забезпечення в умовах системного та інтегративного підходів.		
Разом		14	4

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота над навчальною дисципліною також включає: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем питань, що передбачені для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; підготовка до семінарських (практичних) занять; систематизацію вивченого матеріалу перед заліком (іспитом); опрацювання та підготовку огляду опублікованих у фахових та інших виданнях статей; переклад іноземних джерел встановленої тематики; розроблення схем, таблиць, діаграм, мультимедійних презентацій тощо.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Поняття про системний підхід у освіті. Історія та теорія систем.	10	14
2	Системний підхід до процесу підготовки фахівців у вищій школі.	12	14
3	Системний підхід до організації самостійної роботи у вищій школі.	10	13
4	Системний підхід до організації рейтингової системи оцінювання знань у вищій школі.	10	14
5	Поняття про інтегративний підхід у освіті. Еволюція інтегративного підходу.	10	13
6	Взаємозв'язок між системним та інтегративним підходами в освіті.	10	14
7	Інтегративний підхід до наукового пізнання.	10	14
8	Інтегративний підхід до проектування змісту підготовки фахівців у вищій школі.	12	14
	Разом	84	110

6.5. Індивідуальні завдання

До індивідуальної роботи у процесі вивчення навчальної дисципліни відносяться творчі

й індивідуальні навчально-дослідні завдання, зокрема: дослідження практичних ситуацій; підготовка реферативних матеріалів на актуальні теми з елементами наукового дослідження та його презентація; презентація власних досліджень, підготовка до олімпіад, конференцій; написання есе; виконання вправ різного рівня складності, складання і розв'язування задач, тестових завдань; розробка моделей, явищ і процесів; анотація опрацьованої додаткової літератури (відеофільмів, переглянутих у відео-лабораторіях); розробка моделей професійної діяльності фахівця-викладача вищої школи; анотація прочитаної літератури з елементами науково-дослідної роботи; пошук в комп'ютерних мережах додаткового навчального матеріалу до запропонованих викладачем тем; анотації до статей, методичних посібників, монографій, авторефератів дисертаційних досліджень; аналіз підручників; збір інформації та ознайомлення із зарубіжним досвідом, що стосується певної навчальної проблеми тощо.

Орієнтовна тематика рефератів з дисципліни «Системний та інтегративний підходи в освіті»

1. Філософське і наукове визначення поняття «система».
2. Еволюція становлення поняття системи.
3. Системні принципи. Ознаки системи.
4. Системний підхід як методологія.
5. Освіта як система. Основні елементи системи освіти.
6. Структура сучасної вищої освіти України. Ступені освіти.
7. Системний підхід у розбудові системи освіти.
8. Актуальність системного підходу до якості вищої освіти.
9. Педагогічний процес як система.
10. Системний підхід до організації навчання у вищій школі.
11. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів.
12. Етапи історії інтеграції в освіті ХХ століття.
13. Функції інтеграції в освіті.
14. Форми та способи інтеграції.
15. Поняття методології та теорії інтеграції у галузі психолого-педагогічних та профільюючих дисциплін.
16. Інтеграція та системний підхід як принципи сучасного наукового дослідження.
17. Синергетичний підхід і системний аналіз у сучасній освіті.
18. Інтегративний тип пізнання.
19. Міждисциплінарні зв'язки та інтегровані курси.
20. Методологічні підходи до інтеграції знань.
21. Поняття "інтегрології" – галузі наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції.
22. Метод інтеграційного аналізу як специфічний метод інтегрології.
23. Поняття про горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту фундаментальних і фахових дисциплін.
24. Системний аналіз до професійної діяльності фахівця та його освітньої підготовки.
25. Інтеграція змісту професійної підготовки фахівця.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

Підручники

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998.
2. Подласый И.П., Педагогика. Новый курс: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений: В2 кн. – М: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн.1.– 576 с.

Нормативно-правові документи

1. Закон України „Про освіту”: Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. – [Ел.ресурс]. – Режим доступу: < <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu>>. – Загол. з екр. – Мова укр.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020. Проект – [Ел.ресурс]. – Режим доступу: <Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.> – Загол. з екр. – Мова укр.
3. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020. Проект //Стратегічні пріоритети №3 (12), 2009. – [Ел.ресурс]. – Режим доступу: <<http://dniprorada.gov.ua/files/gumanitar-2020.pdf>> – Загол. з екр. – Мова укр.
4. Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року. (Затверджено указом Президента України від 27 вересня 2013 року). – [Ел.ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/go/532/2013>> – Загол. з екр. – Мова укр.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. – [Ел.ресурс]. – Режим доступу: <Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.>. – Загол. з екр. – Мова укр.
6. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. – [Ел.ресурс]. – Режим доступу: http://www.ippo.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ_2010/0110/9.doc> – Загол. з екр. – Мова укр.
7. Закон про позашкільні навчально-виховні заклади, 2001.
8. Загальні критерії оцінювання досягнень учнів у системі загальносередньої освіти, 2000.
9. Перелік документів які унормовують виховний процес у навчальних закладах різних типів. – [Ел.ресурс]. – Режим доступу: <libcenter.com/...perelik...dokumentiv/48-pereli>. – Загол. з екр. – Мова укр.

Допоміжна література

Навчальні посібники та монографії

1. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1977. – 304 с.
2. Блауберг И.В., Юдин З.Т. Становление и сущность системного подхода. – М.: Наука, 1973. – 268 с.
3. Бордовская Н.В. Педагогіка. – СПб.: Пітер, 2000. – 401с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів/ І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 334 с.
6. Педагогічний словник. У 2-х т. – М., 1960.
7. Педагогічна енциклопедія. У 4-х томах. – К., 1985.
8. Педагогіка (за ред. Ярмаченко М.Д.) – К., 1986.
9. Педагогіка. Хрестоматія. – К.: Знання-прес, 2003.
10. Салов В.О. Основы педагогіки вищої школи: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: НГУ, 2003. – 183 с.
11. Словник термінів і понять з педагогіки вищої школи: Посібник/ Приходько В.В., Малий В.В., Галацька В.Л., Мироненко М.А. – Дніпропетровськ: НГУ, 2005. – 181 с.
12. Спицнадель В.Н. Основы системного анализа: Учеб. пособ. – СПб.: Бизнес-пресса, 2000.

13. Уемов А.И. Системный подход и общая теория систем. – М.: Мысль, 1978.
14. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. пос. – К.: «Академвидав», 2006. – 352с.
15. Юдин Э.Г. Методология. Системность. Деятельность. М., 1997
16. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997
1. Бех І.Д. Наукові засади проведення експерименту // Рід. школа, 2001. – № 10. – С.36-40.
2. Бех І.Д. Законопростір сучасного виховного процесу. // Педагогіка. і психологія. – 2004.- № 1. – С.33-41.
3. Козловська І. Інтеграція та наступність у розвитку змісту навчального знання: методологічний аспект / І. Козловська, А. Литвин // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Зб. наук. праць. – Ч. 2. – 2001. – С. 177-183.
4. Корсак К. Інтегрований курс«Основи сучасного природознавства» як засіб формування синергетичного світобачення студентів/ К. Корсак// Вища освіта України. – 2003. – №2. – С. 94–99.
5. Косенко О. І. Роль інтегрованих природознавчих курсів в осучасненні змісту вищої освіти / О. І. Косенко, П. Ольховська // Вища освіта України. – 2004. –№4(14) – Додаток. Безперервна освіта: реалії та перспективи: Матеріали II Всеукраїнської конференції. – С. 119–123.
6. Куриленко С.П. Інтегративний підхід до підготовки майбутнього вчителя фізики //Методика навчання фізики у вищій школі. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Випуск 13. Серія: педагогічні науки. Збірник. У 2-х т. – Чернігів: ЧДПУ, 2002. – № 13. – Т. 2. – С. 196-197.
7. Левківська К. В. Теоретичні основи інтеграційних процесів в освіті / К. В. Левківська // Вісник Житомирського університету. Випуск 54. –2010. – С. 177–181.
8. Сергеев О.В. Куриленко С.П. Тенденції інтеграції сучасної дидактики фізики як наукової дисципліни / О.В. Сергеев, С.П. Куриленко //Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського держ. пед. університету: Серія педагогічна. – Коломия: ВПТ “ВІК”, 2001. – Вип. 7. – С. 44-51.

Монографії, автореферати дисертацій

1. Алюшин Р. Е. Подготовка будущего учителя к осуществлению интегративного подхода в процессе преподавания дисциплин естественнонаучного цикла : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Алюшин Роман Евгеньевич. – Курск, 2003. –181 с.
2. Булейко О. І. Інтеграція професійних знань майбутніх будівельників засобами інформаційних технологій у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Булейко. – Вінниця, 2009. – 20 с.
3. Васіна Л. С. Дидактичні умови інтеграції знань з математики та спеціальних дисциплін у підготовці майбутніх радіотехніків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. С. Васіна. – К., 2006. – 21 с.
4. Гапонцева М. Г. Интегрированный подход в содержании непрерывного естественнонаучного образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Мария Германовна Гапонцева. – Екатеринбург, 2002. – 214 с.
5. Вознюк О. В., Дубасенюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: [монографія] / О.В.Вознюк, О.В.Дубасенюк – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.
6. Гуз К. Теоретичні та методичні основи формування цілісності знань про природу учнів загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Костянтин Жоржович Гуз. – Харків, 2008. –30 с.
7. Данилюк А. Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств : автореф. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / А. Я. Данилюк. – Ростовский гос. пед. ун-т. –Ростов – на –Дону, 2001. –22 с.

8. Дольнікова Л. В. Інтегративно-диференційований підхід до структурування змісту природничих дисциплін у медичних коледжах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Л. В. Дольнікова. – Тернопіль, 2001. –20 с.
9. Дятлова О. М. Інтегративний підхід до навчання суспільствознавства в загальноосвітніх школах України (20-ті-30-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія і методика навчання історії та суспільствознавчих дисциплін" / Дятлова Олена Миколаївна. – К., 2008. –20 с.
10. Козловська І. М. Теоретичні і методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Козловська Ірина Михайлівна. – К., 2001. –14 с.
11. Костюченко М. П. Проектування інтегрованого змісту технічних дисциплін модульного навчання у професійно-технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання»/ М. П. Костюченко. – Х., 2009. – 20 с.
12. Левчук О. В. Інтеграція природничо-математичної та спеціальної підготовки майбутніх економістів у вищих аграрних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Левчук Оксана Володимирівна. – Вінниця, 2008. – 226 с.
13. Логинова Е. А. Интегрированный подход в процессе обучения одаренных детей в современной школе: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Логинова Елена Александровна. – Омск, 2007. –24 с.
14. Магура Н. Л. Формування екологічних знань учнів професійно-технічних закладів освіти у процесі вивчення біології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. Л. Магура. – К., 2002. – 19 с
15. Рибак С. М. Міжпредметні зв'язки природничо-математичних і спеціальних дисциплін у підготовці вчителя фізики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. М. Рибак. – Вінниця, 2006. – 19 с.
16. Шабага С. Б. Інтеграція змісту сільськогосподарської праці і природничих дисциплін як засіб формування загальнонавчальних умінь в учнів основної школи: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 / Шабага Степан Борисович. – Чернігів, 2010. – 239 с.
17. Шатковська Г. І. Науково-методичні засади інтеграції знань з фізики і хімії студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації технічно-технологічного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / Г. І. Шатковська. – К., 2007. – 21 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. www.osvita.org.ua/referat/psychology/3933/
2. www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part1/1303.htm
3. pidruchniki.ws/19240701/psihologiya/matematichni_metodi_psihologiyi_produktivnist_zastosuvannya
4. window.edu.ru/library/pdf2txt/026/41026/18331
5. <http://psystat.at.ua/http://psystat.at.ua/>
6. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspl/2012_16/13-23.pdf
7. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspl/2012_15/780-792.pdf

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20_____/ 20__н.р.

(потрібне підкреслити)

без змі

протокол № _____ від « _____ » _____ 20__р.
кафедри _____

Завідувач

(підпис) (Прізвище
ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20_____/ 20__н.р.

(потрібне підкреслити)

без змі

протокол № _____ від « _____ » _____ 20__р.
кафедри _____

Завідувач

(підпис)
(Прізвище
ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20_____/ 20__н.р.

(потрібне підкреслити)

без змі

протокол № _____ від « _____ » _____ 20__р.
кафедри _____

Завідувач

(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20_____/ 20__н.р.

(потрібне підкреслити)

без змі

протокол № _____ від « _____ » _____ 20__р.
кафедри _____

Завідувач

(підпис)

(Прізвище ініціали)

СЛОК для лекційних занять

Змістовий модуль 1. Системний підхід у освіті

Тема 1. Поняття про системний підхід

Програмно-цільовий блок

1. Філософське і наукове визначення поняття «система». Еволюція становлення поняття системи.
2. Системні принципи. Ознаки системи. Виокремлення системних явищ у освіті за системотвірними ознаками.
3. Типи систем. Складові системи.
4. Системний підхід як методологія. Основні визначення системного підходу.
5. Аспекти системного підходу: системно-елементний або системно-комплексний; системно-структурний; системно-функціональний; системно-цільовий; системно-ресурсний; системно-інтеграційний; системно-комунікаційний; системно-історичний.

Інформаційно-понятійний блок

Поняття «система» зазнало тривалої еволюції і тільки з середини ХХ ст. стає одним з ключових філософсько-методологічних і спеціально-наукових понять. У сучасному науковому і технічному знанні розробка проблематики, пов'язаної із дослідженням і конструюванням систем різного роду, проводиться у межах системного підходу, загальної теорії систем, різних спеціальних теорій систем, системному аналізі, кібернетики, системотехніки, синергетики, теорії катастроф, термодинаміки нерівноважних систем тощо. У гуманітарній сфері – це система стосунків, система моральних норм, система виховання, система навчання тощо. Виділяють дві основні групи визначень поняття "система". Одна тяжіє до філософського осмислення поняття «система»: система (від грець. *systema* – ціле, складене з частин; поєднання) – це безліч елементів, що знаходяться у відношеннях і зв'язках один з одним, що утворює певну цілісність, єдність.

Інша група визначень ґрунтується на практичному використанні системної методології і тяжіє до вироблення загальнонаукового поняття системи.

Загальна теорія систем є загальною науковою методологією, що застосовується до системи знань у будь-якій науці і до поняття «наука» в цілому.

Системні принципи. Оскільки поняття системи має надзвичайно широку сферу застосування (практично кожен об'єкт може бути розглянутий як система), остільки його досить повне розуміння припускає побудову сімейства відповідних визначень – як змістовних, так і формальних. Лише у рамках такого сімейства визначень вдається сформулювати основні системні принципи:

- цілісності (принципова незводимість властивостей системи до суми властивостей складових її елементів і неможливість виведення з останніх властивостей цілого; залежність кожного елемента, властивості і відношення системи відповідно їх місця, функцій і т. і. усередині цілого);
- структурності (можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи; обумовленість поведінки системи поведінкою її окремих елементів і властивостями її структури);
- взаємозалежності системи і середовища (система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем);

- ієрархічності (кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи);
- множинності опису кожної системи (через принципову складність кожної системи її адекватне пізнання вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи).

Типи систем.

Системи матеріальні і абстрактні.

Системи статичні і динамічні

За характером взаємин системи і середовища системи діляться на закриті – замкнуті і відкриті – незамкнуті

Складові системи.

Елемент. Критерійна властивість елемента – його необхідна безпосередня участь в створенні системи: без нього, тобто без якого-небудь одного елемента, система не існує. Елемент є далі нерозкладний компонент системи.

Поняття "підсистема" вироблено для аналізу складно організованих систем, що саморозвиваються, коли між елементами і системою є "проміжні" комплекси, складніші, ніж елементи, але менш складні, ніж сама система.

Структура – це сукупність стійких відношень і зв'язків між елементами. До цього включається загальна організація елементів, їх просторове розташування, зв'язки між етапами розвитку тощо.

Системний підхід як методологія.

У філософському плані системний підхід означає формування системного погляду на світ, який бере за основу ідеї цілісності, складної організованості досліджуваних об'єктів та їхньої внутрішньої активності й динамізму. Ці ідеї почерпаються системним підходом з діалектико-матеріалістичної картини світу і означають певний розвиток як філософського розуміння дійсності, так і принципів його пізнання [8].

Український педагогічний словник дає таке визначення: "Система – це комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії, це різноманіття об'єктів разом з відношеннями між об'єктами та їх атрибутами". А системний підхід трактується як "напрямок у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем. Системний підхід у педагогіці спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язку та зведення їх у єдину теоретичну картину.

Системний підхід – це важливий методологічний засіб наукового пізнання. Він дає змогу здійснити поділ складних явищ дійсності на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємопідпорядкувати елементи системи і їх взаємодію. Він реалізує на практиці принцип цілісного розгляду явищ у взаємозв'язку.

Системний підхід зумовлює моделювання, яке має в своїй основі операцію абстрагування. Завдяки цій операції на базі спільності структури і функції створюється образ досліджуваного об'єкта у вигляді графічних таблиць і схем, математичних формул тощо.

Основні принципи системного підходу.

- ✓ Цілісність, яка дозволяє розглядати систему одночасно і як єдине ціле, і як підсистему рівнів, що знаходяться вище.
- ✓ Ієрархічність побудови, тобто наявність множини (принаймні двох) елементів, які розташовані на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня. Реалізацію цього принципу добре видно на прикладі будь-якої конкретної організації, яка являє собою взаємодію двох підсистем: керуючої і керованої. Одна підпорядковується іншій.
- ✓ Структуризація, яка дозволяє аналізувати елементи системи і їх взаємозв'язки в рамках конкретної організаційної структури. Як правило, процес функціонування системи

обумовлений не стільки властивостями її окремих елементів, скільки властивостями самої структури.

- ✓ Множинність, яка дозволяє використовувати множину кібернетичних, економічних і математичних моделей для опису окремих елементів і системи в цілому.
- ✓ Системність – властивість об'єкта мати усі ознаки системи.

Основні визначення системного підходу.

Основоположниками системного підходу є: Л. фон Берталанфі, О.О. Богданов, Г. Саймон, П. Друкер, А. Чандлер. У межах їх досліджень сформувалися основні поняття методології системного підходу, такі як:

Система – сукупність елементів і зв'язків між ними.

Структура – спосіб взаємодії елементів системи за допомогою певних зв'язків(картина зв'язків і їх стабільностей).

Процес – динамічна зміна системи в часі.

Функція– робота елемента в системі.

Стан – положення системи щодо інших її положень.

Системний ефект – такий результат спеціальної переорганізації елементів системи, коли ціле стає більше простої суми частин.

Структурна оптимізація – цілеспрямований ітераційний процес отримання серії системних ефектів з метою підвищення ефективності досягнення прикладної мети в рамках заданих обмежень. Структурна оптимізація практично досягається за допомогою спеціального алгоритму структурної переорганізації елементів системи.

Аспекти системного підходу. Системний підхід є формою накладення теорії пізнання і діалектики з дослідженням процесів, що відбуваються в природі, суспільстві, мисленні. Його суть полягає в реалізації вимог загальної теорії систем, згідно з якою кожен об'єкт у процесі його дослідження повинен розглядатися як велика і складна система і, одночасно, як елемент більш загальної системи.

Це визначення системного підходу включає також обов'язковість вивчення і практичного використання наступних восьми його аспектів:

1. системно-елементного або системно-комплексного, який полягає у виявленні елементів-складових даної систему. В усіх соціальних системах можна виявити речові компоненти (засоби виробництва і предмети споживання), процеси (економічні, соціальні, політичні, духовні і т.д.) тощо, науково-усвідомлені інтереси людей і їх спільнот;

2. системно-структурного, який полягає у з'ясуванні внутрішніх зв'язків і залежностей між елементами даної системи, що дозволяє отримати уявлення про внутрішню організацію (будову) досліджуваної системи;

3. системно-функціонального, який потребує виявлення функцій, для виконання яких створені і існують відповідні системи;

4. системно-цільового, який означає необхідність наукового визначення цілей і підцілей системи, їх взаємних зв'язків між собою;

5. системно-ресурсного, який полягає в ретельному виявленні ресурсів, потрібних для функціонування системи, для вирішення системою тієї чи іншої проблеми;

6. системно-інтеграційного, який полягає у визначенні сукупності якісних властивостей системи, що забезпечують її цілісність і особливість;

7. системно-комунікаційного, який означає необхідність виявлення зовнішніх зв'язків даної системи з іншими, тобто, її зв'язків з навколишнім середовищем;

8. системно-історичного, який дозволяє з'ясувати умови в часі, що вплинули на виникнення досліджуваної системи, пройдені нею етапи, сучасний стан, а також можливі перспективи розвитку.

Загальна теорія систем – це теорія, яка узагальнено описує системи різних класів і типів та розробляє специфічні методи їх аналізу. Системний аналіз – це прикладна дисципліна, одна з форм конкретної реалізації системного підходу і теорії систем, яка застосовується при аналізі соціальних систем та проблем управління.

Рекомендована література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
2. Дослідження з загальної теорії систем /За ред. В.М. Садовського. – М.: Прогрес, 1969. – 382 с.
3. Ильина Т.А. О применении системного подхода к вопросам организации обучения в зарубежной педагогике // Советская педагогика, 1973. – №3. – С.127-136.
4. Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Высш. шк., 1989.
5. Философский энциклопедический словарь/ За ред. Л.Ф. Ильчева. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

Тема 2. Системний підхід у вищій школі

Програмно-цільовий блок

1. Освіта як система. Освіта у світовій і українській практиці. Поняття про якість вищої освіти..
2. Структура сучасної вищої освіти України. Ступені освіти. Системний підхід у розбудові системи освіти..
3. Системний підхід до організації навчання у вищій школі.
4. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів.
5. Системний підхід як інтегративний у вищій школі.

Інформаційно-понятійний блок

Визначення освіти як системи. В сучасних наукових дослідженнях широко застосовується системний підхід як спосіб вивчення, аналізу й узагальнення педагогічних фактів і явищ у діалектичному процесі пізнання.

Освіта – процес розвитку і саморозвитку людини, що залежить від оволодіння соціально вагомим досвідом людства і втілений у знаннях, уміннях, творчій діяльності та емоційно-ціннісному ставленні до світу.

Освіта як система, що набуває розвитку та еволюційного становлення, може бути визначена як сукупність елементів, що обумовлюють її особливість, а саме як сукупність:

- системи знань (про природу, суспільство, техніку, людину, космос), що розкриває картину світу;
- досвіду здійснення відомих для людини способів діяльності;
- досвіду творчої діяльності з розв'язання нових проблем, що забезпечує подальшого розвитку культури, науки й суспільства;
- досвіду ціннісного ставлення до світу.

Для реалізації процесу взаємодії систем освіти з іншими системами має існувати соціальний інститут, цілісна саморозвиваюча система установ і закладів, діяльність яких залежить від соціально-економічного, політичного устрою суспільства.

Одним із визначальних елементів системи освіти є освітнє середовище. Освітнє середовище – це сфера життєдіяльності людини (студента), яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурою зв'язків із навколишнім світом.

Термін "системно-діяльнісний підхід" об'єднує два значення: "системний підхід" і "діяльнісний підхід". "Системний підхід" – термін збірний. Ним позначають методологічні напрями, запозичені з різних наук й об'єднані тенденцією вивчення своїх об'єктів як систем. В основі цього підходу міститься відмова від однобічних аналітичних, лінійно-причинних методів дослідження, а основний акцент зроблено на цілісності інтегрованих якостей

об'єкта, їх походження; тому увагу зосереджено на виявленні зв'язків та взаємин і в межах об'єктів, і з навколишнім середовищем.

Відповідно, найближчі до терміна "система" – "структура" і "середовище". Якщо термін "система" окреслює цілісність об'єкта, то термін "структура" – його внутрішню дискретність, зібраність із частин, які перебувають у взаємозв'язках та певних взаєминах, завдяки чому й утворюють цілісність. Термін "структура" розкривають через терміни "елемент", "зв'язок" і "відносини".

Основні елементи системи освіти. Основні елементи системи освіти такі:

- цілі освіти;
- зміст освіти;
- засоби і способи здобуття освіти;
- форми організації освітнього процесу;
- реальний освітній процес як єдність навчання, виховання й розвитку людини;
- суб'єкти й об'єкти освітнього процесу;
- освітнє середовище;
- результат освіти, тобто рівень освіченості людини.

Зміст освіти у вищій школі, окрім професійно орієнтованих знань, має забезпечувати (формувати) здоровий глузд – житейську, практичну мудрість; здатність передбачити наслідки вчинків; розрізняти види поведінки, істотно від випадкового чи неважливого; вибирати з можливих рішень те, яке принесе найбільш реальну користь.

Засоби конструювання змісту освіти. Є кілька способів конструювати і структурувати зміст освіти, які на практиці зумовлюють способи розробки освітньої програми й написання підручника (Ч. Купісевич, В. Оконь).

Лінійна побудова навчального матеріалу.

Концентричний спосіб.

Спіралеподібний спосіб.

Модульний спосіб.

Отже, розглядаючи зміст освіти як елемент педагогічної системи, зазначимо, що добирати освітній матеріал потрібно за критерієм повноти й системності видів діяльності, потрібних для розвитку інтелектуальних здібностей особистості та прищеплювання кваліфікаційних умінь, необхідних для виконання головних видів діяльності на різному рівні складності.

Засоби здобування освіти у світовій і українській практиці

В світовій практиці існують поширені засоби здобуття освіти:

- успішне навчання в умовах конкретної освітньої системи в колективі студентів і завершення циклу навчання в межах навчального закладу успішним складанням випускних іспитів (денна і вечірня форми навчання);
- індивідуальне навчання вдома самостійно чи за допомогою педагогів і складання іспитів та інших форм звітності державній екзаменаційній комісії при конкретному навчальному закладі (екстернат);
- дистанційне (від англ. – відстань) навчання за допомогою навчальних програм на комп'ютері;
- заочна форма навчання за допомогою листування, окремих консультацій у викладачів освітньої установи, звітних письмових контрольних робіт, які узагальнюють лекції всього курсу, заліків та іспитів.

Якість вищої освіти. В оцінці рівня освіченості школяра, майбутнього абітурієнта, враховують елементарну або функціональну грамотність, предметну і методологічну компетентність.

Вища освіта – рівень освіти, який особа здобуває у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Якість вищої освіти – сукупність властивостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти і особисті духовні та матеріальні потреби, і потреби суспільства.

Види освіти:

- за типом засвоєння наукових знань – біологічна, математична, фізична, економічна, філологічна тощо;
- за видом провідного змісту освіти – теоретична і прикладна, гуманітарна і природничо-наукова та ін.;
- за видом і майстерністю засвоєння людської діяльності – музична, художня, технічна, технологічна, педагогічна, правова, економічна, медична тощо;
- за типом засвоєння культурних цінностей – класична, художньо-естетична, релігійна та ін.;
- за масштабом засвоєння культурних цінностей людського суспільства – національна, європейська, міжнародна, глобальна тощо;
- за типом освітньої системи – університетська, академічна, гімназична та ін.;
- за становою ознакою – елітна і масова;
- за типом переваги спрямованості змісту освіти – формальна й матеріальна, наукова й елементарна, гуманітарна й природнича; загальна, початкова професійна і вища професійна тощо;
- за рівнем освіти – початкова, неповна середня, середня, неповна вища, вища.

Рекомендована література

1. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1977. – 304 с.
2. Блауберг И.В., Юдин З.Т. Становление и сущность системного подхода. – М.: Наука, 1973. – 268 с.
3. Бордовская Н.В. Педагогіка. – СПб.: Пітер, 2000. – 401с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів/ І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 334 с.

Змістовий модуль 2. Інтегративний підхід у освіті

Тема 3. Поняття про інтегративний підхід

Програмно-цільовий блок

1. Етапи історії інтеграції в освіті ХХ століття. Функції інтеграції в освіті.
2. Форми інтеграції: предметно-образна, понятійна, світоглядна, діяльнісна, концептуальна.
3. Способи інтеграції: уніфікація, універсалізація, категоріальний синтез, екстраполяція, узагальнення, моделювання, систематизація.
4. Поняття методології та теорії інтеграції у галузі психолого-педагогічних та профілюючих дисциплін.

Інформаційно-понятійний блок

Термін “інтеграція” – поняття теорії систем, що визначає стан зв'язку окремих диференційованих частин у ціле, а також процес, що призводить до цього стану. У Філософському енциклопедичному словнику зазначено, що інтеграція – це сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше розрізнених частин і елементів. Процеси

інтеграції можуть мати місце як у рамках уже існуючої системи (у цьому випадку вони ведуть до підвищення рівня її цілісності й організованості), так і у процесі виникнення нової системи з раніше не пов'язаних елементів.

Термін "інтеграція" у перекладі з латинської, означає відновлення, заповнення, об'єднання в ціле деяких частин. Ідея єдності наукового знання ґрунтується на основних законах діалектики, зокрема на обґрунтуванні єдності природи і матерії взагалі.

Базові ідеї інтегрованого навчання, що ґрунтувались на положенні про встановлення природних зв'язків між елементами навчальної інформації, розроблені в період класичної педагогіки XVIII-XIX століть. Подальший розвиток теоретичних основ і провідних напрямків інтеграції змісту навчання пов'язаний із діяльністю видатних представників реформаторської педагогіки на межі XIX-XX століть, які стали засновниками проблемно-комплексного навчання у школі на міжпредметній основі.

Виокремлюють 3 етапи історії інтеграції в освіті XX століття:

I етап – кінець XIX – початок XX століття – трудова школа (П. Блонський, Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнер, А. Макаренко, Т. Рубінштейн, С. Шацький). Як основа створення системи освіти, інтеграція була розглянута на початку XX століття в США Д. Дьюї, а в 20-тих роках у Росії теорію створення системи освіти на інтегративній основі обґрунтували С. Шацький і М. Рубінштейн. Цей етап характеризується виникненням двох напрямків: предметності (диференціація) і комплексності (інтеграція).

II етап – 50-70-ті роки XX століття – міжпредметні зв'язки (І. Зверев, В. Кондаков, М. Левіна, Н. Лошкарєва, В. Максимова). Комплексна розробка проблеми міжпредметних зв'язків розпочалася з середини 50-тих років XX століття. Дана проблема розглядалася під кутом встановлення зв'язків між предметними і професійно-технічними знаннями: інтеграція як основа встановлення і розвитку змістових, системних, дидактичних зв'язків між шкільними навчальними дисциплінами.

III етап – 80-90 рр. XX століття – власне інтеграція (Г. Герасимов, К. Колесіна, В. Фоменко) в освіті характеризується тим, що поняття "міжпредметні зв'язки" поступово втрачає своє значення і поступається місцем дефініції "інтеграція": інтеграція як один із найважливіших дидактичних принципів.

Характерні особливості інтеграції змісту природничих дисциплін на межі XX–XXI століття: інноваційні підходи до формування інтегративного мислення; розробка концепцій цілісної природничо-наукової освіти; формування готовності вчителів природничих дисциплін до впровадження інтегративного підходу в освіті; структурування змісту природничих дисциплін на основі інтегративно-диференційованого підходу; проектування модульної динамічної структури навчання на основі інтегрованого змісту природничих дисциплін; інтеграції знань засобами сучасних інформаційних технологій; впровадження інтегрованих предметів та інтегрованих навчальних курсів; розробка моделей інтегративного вивчення природничо-математичних дисциплін у різних типах навчальних закладів.

У сучасній педагогічній теорії змістова інтеграція тісно пов'язана з технологічною, яка передбачає поєднання (інтеграцію) методів і форм організації навчання, притаманних різним моделям навчального процесу. Ці дослідження стали підставою для введення нової педагогічної категорії "інтегративний підхід в освіті", тобто побудову змісту (окремого предмета або освітньої галузі) у вигляді дидактичної моделі, що розробляється на основі обґрунтованого поєднання елементів знань з різних предметів і реалізується з використанням інтегрованих форм і методів організації навчання.

Інтеграція в освіті виконує такі функції: освітню, виховну, розвивальну, психологічну, методологічну, організаційну. При цьому інтеграція може мати різні форми: предметно-образну, понятійну, світоглядну, діяльнісну, концептуальну тощо. До головних способів інтеграції належать: уніфікація, універсалізація, категоріальний синтез, екстраполяція, узагальнення, моделювання, систематизація.

Оптимізація підготовки вчителя до здійснення інтегративного підходу в процесі викладання дисциплін природничого циклу можлива, якщо інтеграція виступає як провідна

форма організації професійної освіти на основі всезагальності і єдності законів природи і суспільства, цілісності сприйняття суб'єктом сучасної картини світу. Цей процес буде успішним за умови реалізації сукупності психолого-педагогічних умов: спрямованість професійної підготовки вчителя на актуалізацію і формування мотиваційно-ціннісного відношення до здійснення інтегративного підходу в процесі викладання дисциплін природничого циклу; фундаменталізація професійної освіти як відображення інтегративних процесів у природничій підготовці вчителів; моделювання інтегрованих курсів для викладання дисциплін природничого циклу; здійснення керівництва процесом формування готовності вчителів до реалізації інтегративного підходу в професійній діяльності.

Інтегративно-диференційований підхід до структурування змісту навчання, може бути реалізований такими способами: побудова інтегративних структурно-логічних схем; розробка інтегративних дидактичних одиниць; створення пакету контрольних матеріалів для самостійної роботи; використання узагальнювальних таблиць для аналізу, класифікації та характеристики властивостей певних об'єктів вивчення; застосування творчо-пошукових методів і створення на заняттях проблемних ситуацій; відбір наукових текстів та створення комплексу науково-методичних рекомендацій і вказівок із природничих дисциплін, ураховуючи інтегративно-диференційований підхід.

Рекомендована література

1. Драч І.І. Організація навчального процесу з розвитку творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / І.І. Драч. – К., 2005. – 20 с.
2. Драч І.І. Інтегрований підхід у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами у ВНЗ I-II рівня акредитації/ І.І. Драч, Л.В. Станкевичус // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 4
3. Дольнікова Л.В. Інтеграція та систематизація змісту фундаментальних дисциплін у вищій школі як передумова формування фахової компетенції випускника вищої школи /Л.В. Дольнікова // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>. – С.345-348
4. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання/ С.Ф. Клепко.– Київ-Полтава-Харків: ПОПОПП, 1998. – 360 с.
5. Козловська І.М. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика[монографія] / І.М. Козловська, Я.М. Кміт; за ред. І.М. Козловської та Я.М.Кміт. – Львів: Сполом, 2004. – 244 с.
6. Мариновська О. Моделювання навчальних занять на інтегрованій основі/ О.Мариновська, Г. Бабійчук; за ред. О. Мариновської. - Івано-Франківськ, 2002. – 136 с.
7. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении и ее возможностях в начальном обучении/ Н. Светловская// Начальная школа. – 1990. – №5. – С. 57-60.
8. Семенова А. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: Монографія/ Алла Семенова. – Одеса: Юридична література, 2009. – 504 с.
9. Философский энциклопедический словарь/ За ред. Л.Ф. Ильчева. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
10. Черних О.В. Освіта як комунікативний процес/ О.В. Черних. – К: ТОВ "Поліграф Консалтинг", 2004. – 40 с.

Тема 4. Використання інтегративного підходу у вищій школі

Програмно-цільовий блок

1. Інтеграція та системний підхід як принципи сучасного наукового дослідження.
2. Інтегративний тип пізнання. Міждисциплінарні зв'язки та інтегровані курси.
3. Методологічні підходи до інтеграції знань: історико-філософський, системний, проблемний, структурний, функціонально-організаційний, прогностичний.
4. Поняття "інтегрології" – галузі наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції; метод інтеграційного аналізу як специфічний метод інтегрології.

Інформаційно-понятійний блок

На думку багатьох дослідників в організації навчального процесу у вищій школі ефективним є системний підхід до структурування змісту навчальних дисциплін, основою якого є інтегративні підходи у процесі їх вивчення.

Аналіз понять «інтеграція» та «система» дає можливість зробити висновок, що їх тлумачать по різному. По-перше, інтеграцію можна розглядати як засіб систематизації, по-друге, систему знань можна розглядати як форму інтеграції.

Один з підходів формування цілісної системи знань студентів вищої школи заснований на профілюванні вже зінтегрованого циклу фундаментальних дисциплін, в основі якого лежить ідея подвійної інтеграції: спочатку інтеграція базового загальноосвітнього циклу знань як цілого, а лише тоді – інтеграція загальноосвітніх і спеціальних знань. Кожен рівень інтеграції здійснюється поетапно.

Початковим етапом є не просто аналіз діючих навчальних планів і програм з відповідних дисциплін, а ґрунтовний аналіз структури дисциплін фундаментального і професійного блоку у їхньому сучасному варіанті, з переходом до їх дидактичних аналогів з урахуванням принципу професійної спрямованості навчання і принципу призначення знань. Особлива увага під час аналізу теоретичних основ формування системи знань студентів приділяється дослідженню зв'язку між інтеграцією та систематизацією наукових знань.

Систематизація знань як засіб інтеграції відбувається відповідно до розвитку науки: кожне з понять не подається як випадкове, а як необхідний компонент відповідної системи знань. Важливим компонентом інтегрування знань для їх систематизації є виділення в єдиній системі знань фундаментальних, генералізуючих понять, теорій та законів, за допомогою яких виявляються існуючі у системі причинно-наслідкові та корелятивні зв'язки, головні та допоміжні компоненти. Через відсутність єдності інтерпретації змісту навчального матеріалу з різних дисциплін суттєво знижується мотивація навчання та інтерес до вивчення ряду предметів. Розробляючи підходи до інтеграції змісту в процесі вивчення фундаментальних дисциплін важливим методологічним інструментом у рамках такого підходу є інтеграція окремих питань, тем, розділів фундаментальних дисциплін. Такий підхід дає змогу навчити студентів бачити аналогію у віддалених явищах і процесах, переносити набуті знання в іншу ситуацію. І першим кроком в реалізації таких завдань формування цілісної особистості фахівця є інтеграція базових знань, умінь, навичок з фундаментальних дисциплін з орієнтацією на професійне становлення майбутнього фахівця. В основу закладеної ідеї тематичної інтеграції покладено професійно спрямований відбір змісту навчального матеріалу, який реалізуємо через горизонтальне структурування. У результаті горизонтального структурування наукова інформація перетворюється у навчальну. При цьому з великої кількості пов'язаних між собою елементів, які складають систему знань, шляхом інтеграції змісту та інтеграції знань створюється цілісна система уявлень про об'єкт, формуються фахові знання як передумова ефективного володіння основним об'єктом вивчення.

Способи реалізації інтегративного підходу при структуруванні змісту фундаментальних дисциплін у вищій школі. Найбільш репрезентативними і ефективними є структурно-логічні блок-схеми, інтегративні дидактичні одиниці, узагальнюючі таблиці, контрольно-навчальні

картки, застосування творчо-пошукових методів, розвивального і проблемного навчання. Внаслідок застосування таких засобів інтеграції змісту навчальних дисциплін розширюються прямі контакти між викладачем і студентом, студентом і підручником. Дидактичний монолог уступає місце самостійній роботі, самовдосконаленню на належній основі, що попередньо вміло підготовлена викладачем.

Проаналізовані теоретичні і практичні підходи до інтеграції змісту як засобу систематизації знань шляхом структурування змісту можуть бути застосовані під час вивчення будь-якої з дисциплін.

Інтегративний тип пізнання формується в навчальному процесі вищої школи, поєднуючи безпосередній досвід, системне мислення, непересічний підхід до проблеми, інтуїцію. За офіційно існуючої моделі освіти, орієнтованої на предметну диференціацію наукового знання, прихильники синергетичного підходу намагаються вийти за рамки класичних уявлень, пропонуючи інтегративні програми, спрямовані на глобальні проблеми сучасності, на вивчення комплексних дисциплін, таких як “Основи економічних та правових знань”, “Розвиток природи та суспільства”; третій напрямок пов’язаний із виділенням екологічного імператива в інтегративних курсах. Синергетичні уявлення про коеволюцію людини, природи, техносфери, суспільства потрібно як можна повніше використовувати у сучасній освіті. Навчання у вищій школі покликано відображати постнеокласичну науку та нове філософсько-світоглядне її осмислення.

Використання синергетичного та проблемного підходів до інтеграції знань на основі загальнонаукового, гносеологічного, логіко-психологічного та філософського аспектів єдності знань. Методологічна обґрунтованість інтеграції знань забезпечується дотриманням принципів історизму, єдності якості та кількості, діалектичного заперечення, розвитку, каузальності, об’єктивності, науковості, всебічності вивчення явищ й процесів та взаємозв’язку і взаємозумовленості явищ.

Міждисциплінарні зв’язки та інтегровані курси. Для формування системного знання та розробки інтегрованих курсів необхідно виділити та активізувати наступні типи міждисциплінарних зв’язків:

- 1) навчально-міждисциплінарні прямі зв’язки;
- 2) дослідницько-міждисциплінарні прямі зв’язки;
- 3) ментально-опосередковані зв’язки;
- 4) опосередковано-прикладні зв’язки.

1. Навчально-міждисциплінарні прямі зв’язки виникають тоді, коли засвоєння однієї дисципліни базується на знаннях іншої, попередньої дисципліни. Такі зв’язки характерні для споріднених дисциплін, які входять до одного блоку. При їх вивченні передусім необхідно визначити структуру системних зв’язків всього блоку та базисні знання кожної дисципліни.

2. Дослідницько-міждисциплінарні прямі зв’язки існують у тому випадку, коли дві та більше дисципліни мають загальні проблеми або об’єкт дослідження, але розглядають їх у різних аспектах або шляхом порівняльного аналізу прагнуть синтезувати багатомірне бачення проблеми та комплексний підхід до її розв’язання.

3. Ментально-опосередковані зв’язки виникають, коли засобами різноманітних навчальних дисциплін формуються одні й ті ж компоненти та інтелектуальні вміння, необхідні фахівцю у його професійній діяльності. У контексті інженерної освіти це можуть бути логічні методи аналізу і висновків, просторова уява, образно-інтуїтивне мислення та ін.

4. Опосередковано-прикладні зв’язки формуються тоді, коли поняття однієї науки використовуються при вивченні іншої. Вони виникають у процесі гуманізації, фундаменталізації, екологізації освіти. Інтегрований спецкурс “Сучасна наукова картина світу” найкраще демонструє наявність таких зв’язків.

Найбільш прийнятним шляхом формування інтегративного типу пізнання за існуючої предметно-блокової системи освіти можуть стати інтегровані курси. Методи їх розробки та побудови різноманітні і залежать від цілепокладання, ступеня використання інтегрованих

дисциплін у загальному проблемному полі, характеру міждисциплінарних зв'язків (прямі, опосередковані), і, нарешті, від авторської індивідуальності розробників.

Процеси інтеграції в залежності від типів міждисциплінарних зв'язків та обсягу інтегрованого змісту можуть реалізовуватися у різних за тривалістю варіантах: інтегрована лекція, спецкурс, підсумковий інтегрований курс, завершальний блок дисциплін. Крім того, процесуальні характеристики читання інтегрованих курсів залежать від характеру їх змісту і дидактичних цілей. Але в будь-якому випадку взаємопроникнення, взаємодоповнення та інтеграція природничонаукових, гуманітарних та загальнотехнічних дисциплін повинні базуватися на взаємодії природи, людини, суспільства та багатоманітності форм людського знання.

Інтегративні процеси в освіті приводять до відкриття нових спеціальностей на межі різних галузей знання, без яких неможливі нові технології. На основі взаємоузгодженого розвитку інтегративних і логіко-психологічних аспектів навчального процесу формується ряд позитивних рис сучасного стилю мислення студентів, зокрема системність, конкретність, перспективність, критичність, евристичність, почуття міри, ймовірність, економічність та узагальненість. У системі психолого-педагогічної і методичної підготовки вчителя фізики в педагогічному ВНЗ існує певний розрив, який необхідно усунути.

Підхід до методики навчання фізики як до інтегруючої науки відкриває нові можливості для усунення цього розриву шляхом організації самостійної роботи як студентів, так і школярів, метою якої є інтеграція диференційованих знань.

Як одним із найперспективніших напрямків сучасної освіти, процес інтеграції знаходиться на експериментальній стадії та вимагає глибокого теоретичного обґрунтування його методологічних, психолого-педагогічних та змістовних аспектів.

Методологічні підходи до інтеграції знань: історико-філософський, системний, проблемний, структурний, функціонально-організаційний, прогностичний підходи. Поняття "інтегрологія" – галузь наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції. На її думку дидактична інтегрологія досліджує інтегративні процеси в межах теорії освіти та навчання. Специфічним методом інтегрології є метод інтеграційного аналізу, сутність якого полягає у розробці алгоритму, який забезпечує формування цілісної системи шляхом інтеграції елементів, відібраних з метою вирішення конкретної проблеми.

Рекомендована література

1. Драч І.І. Організація навчального процесу з розвитку творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / І.І. Драч. – К., 2005. – 20 с.
2. Драч І.І. Інтегрований підхід у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами у ВНЗ I-II рівня акредитації/ І.І. Драч, Л.В. Станкевичус //Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 4
3. Дольнікова Л.В. Інтеграція та систематизація змісту фундаментальних дисциплін у вищій школі як передумова формування фахової компетенції випускника вищої школи /Л.В. Дольнікова // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>. – С.345-348
4. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання/ С.Ф. Клепко.– Київ-Полтава-Харків: ПОПОПП, 1998. – 360 с.
5. Козловська І.М. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика[монографія] / І.М. Козловська, Я.М. Кміт; за ред. І.М. Козловської та Я.М.Кміт. – Львів: Сполом, 2004. – 244 с.
6. Куриленко С.П. Інтегративний підхід до підготовки майбутнього вчителя фізики //Методика навчання фізики у вищій школі. Вісник Чернігівського

- державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Випуск 13. Серія: педагогічні науки. Збірник. У 2-х т. – Чернігів: ЧДПУ, 2002. – № 13. – Т. 2. – С.196-197.
7. Самойленко П.И. Развитие дидактики физики как интеграционный процесс /П.И.Самойленко, А.В.Сергеев //Среднее профессиональное образование. – 1998. – № 11-12. – С.39-45; 1999. – № 2. – С. 26-33.
 8. Сергеев О.В. Тенденції інтеграції сучасної дидактики фізики як наукової дисципліни/ О.В. Сергеев, С.П.Куриленко //Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського держ. пед. університету: Серія педагогічна. – Коломия: ВПТ “ВІК”, 2001. – Вип. 7. – С. 44-51.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять

Заняття 1. Системний підхід у вищій школі

Програмні питання

1. Системний підхід до організації навчання у вищій школі.
2. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів.
3. Системний підхід як інтегративний у вищій школі.
4. Інваріанти системного підходу у вищій школі.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити словник термінів.
 - *Поняття «система»;*
 - *Системні принципи;*
 - *Ознаки системи;*
 - *Системотвірні ознаки;*
 - *Типи систем;*
 - *Складові системи;*
 - *Педагогічний процес як система;*
 - *Закономірності педагогічного процесу;*
 - *Науково-дослідна робота студентів;*
 - *Системний підхід як інтегративний;*
 - *Системність у організації навчання;*
 - *Системність у організації науково-дослідної роботи.*
2. Схематично представити організацію навчання у вищій школі як систему.
3. Схематично представити організацію науково-дослідної роботи студентів як систему.
4. Схематично представити системний підхід як інтегративний у вищій школі.

Інформаційно-довідковий блок

Системний підхід до організації навчання у вищій школі. Після ознайомлення із загальними положеннями та теоретичними доробками щодо системного підходу у вищій школі виникає потреба у визначенні місця та сфери застосування системного підходу у ключових напрямках освітнього процесу. Особливої актуальності набувають практичні форми застосування системного підходу. Розглянемо застосування системного підходу до організації навчання. Для конкретизації уявлень застосування системного підходу буде представлено на прикладі процесу опанування імовірної дисципліни у вищому навчальному закладі з метою підвищення ефективності фахової підготовки.

В сучасних наукових дослідженнях широко застосовується системний підхід як спосіб вивчення, аналізу й узагальнення педагогічних фактів і явищ у діалектичному процесі пізнання. Але застосування такого підходу стосовно окремих навчальних дисциплін стає певною проблемою для викладачів вищих навчальних закладів. Між тим, саме системний підхід дає викладачеві змогу вести викладання свого предмету в нерозривному зв'язку з іншими фаховими дисциплінами, чітко визначати пріоритетні напрямки викладання, структурувати навчальні завдання.

Системний підхід до організації навчання включає в себе: аналіз вихідних умов (мети навчання, складу студентських груп, змісту програми курсу тощо); розробку системи

навчальних матеріалів та технологію їх використання з наступною перевіркою і внесенням необхідних коректив; заключну перевірку й оцінку системи.

Системний підхід дозволяє визначити перспективи навчання, його основні взаємодіючі компоненти з урахуванням провідних тенденцій суспільного розвитку; реальні потреби і можливості суб'єктів навчання, координацію і субординацію таких великих систем як освіта, наука і техніка; формування нової людини як громадянина, особистості творчого викладача і громадського діяча.

Системний підхід дозволяє відобразити не тільки кількісне, а й якісне зростання освіти взагалі, оскільки дає можливість прогнозувати освітні процеси з урахуванням вимог суспільства до освіти, якісних зрушень у науці, у змісті та методах освіти на всіх її рівнях.

Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів. У будь-якій діяльності можна досягти бажаних результатів лише за умови дотримання певної системи, а у процесі розв'язання нових, творчих завдань – уміння моделювати необхідні системи. Тому в педагогічній науці слід особливо ретельно підходити до організації науково-дослідної роботи на засадах системності. Не варто думати, що для здійснення науково-дослідної роботи студентів необхідно моделювати якусь окрему систему. Навпаки, науково-дослідна робота є складовою навчально-виховної роботи, професійної підготовки взагалі.

Залучення студентів до наукової роботи з погляду вимог системності має здійснюватися не на рівні самодіяльності, аматорства, а мати чітку спрямованість, плановість, наукову координацію, бути невід'ємною частиною професійної підготовки фахівців, включатись у розклад занять та індивідуальні плани викладачів, мати належне економічне забезпечення. Органічне включення творчих здобутків студентів у системний підхід до організації науково-дослідної роботи виступає запорукою інноваційних навичок майбутніх науковців. Науково-дослідна робота студентів (НДРС) – важливий засіб підвищення якості підготовки спеціалістів, здатних творчо застосовувати у практичній діяльності новітні досягнення науково-технічного прогресу.

Основними завданнями НДРС є:

- оволодіння студентами науковими методами пізнання;
- поглиблене і творче засвоєння навчального матеріалу;
- оволодіння методикою самостійної постановки і вирішення наукових та технічних задач;
- виховання навичок роботи у науковому колективі;
- сприяння науково-технічному прогресу шляхом участі у розробці актуальних наукових і технічних завдань галузі.

НДРС, що є складовою частиною навчального процесу, передбачає:

- вивчення теоретичних основ методики, постановки і виконання наукових досліджень, планування і організації наукового експерименту, обробки наукових та інших даних з курсу "Основи наукових досліджень";
- засвоєння методології досліджень з певних наукових напрямків у процесі вивчення лекційних курсів спеціальних дисциплін;
- участь у роботі наукових семінарів при кафедрах, що здійснюють випуск;
- виконання лабораторних робіт з елементами НДРС;
- виконання конкретних нетипових завдань науково-дослідницького характеру під час виробничих та навчальних практик;
- виконання курсових і дипломних проєктів(робіт) з елементами наукових досліджень.

Системний підхід як інтегративний у вищій школі. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки системний підхід переживає нову стадію розвитку – інтеграційну. Викликом сучасності є необхідність виробки нової стратегії і визначення на її основі головних напрямів діяльності з урахуванням вимог суспільства.

Поставлена проблема системного підходу як інтеграційного в «реалізації ідей проектів синтезу протилежностей суб'єктивного і об'єктивного», як «відтворення штучного зв'язку, що розвивається, з середовищем».

Інтегративність полягає у формуванні якості особи за окремими аспектами, дотримуючи при цьому послідовності етапів залежно від розвитку і віку тих, що навчаються. Так формується необхідність інтеграційного «по'єднання» різних технологічних систем за допомогою освітньої ситуації. Тобто інтегративність як цілісність зближує і пов'язує окремі частини, елементи і функції різних систем за допомогою єдиної освітньої ситуації.

Особливості інтегративності системного підходу.

1. Освітня ситуація припускає нове бачення предмета, нове поле діяльності, де події життя людина осмислює з позицій світогляду, метапредметності. Саморефлексія має прогностичний характер, сприяє «проживанню» ціннісного ставлення до життя і людини. Світ сьогодні високотехнологічний і технології повинні вести не до запозичення, а до розвитку. Сенс освіти сприймається сьогодні як розгорнуте людинознавство. «Навколишній світ з'являється нашій свідомості як царина знаків, які можна зрозуміти, розгадати». Інтегративність системного підходу, таким чином, реалізується в освітніх ситуаціях метапредметності відкритого, вільного простору креативних дій тих, хто навчаються.

2. Інтегративність як зв'язаність окремих частин і функцій системи в ціле, як процес зближення і зв'язку різних технологій дозволяє встановити «ціннісні мости» взаємозв'язку і взаємин. Головне – здатність і необхідність подолання сталих правил і принципів, прагнення перейти межі традиційності.

Емоційний досвід визначає більшою мірою спрямованість пошуку, впливає «на переконструювання ситуацій». «Ціннісні мости» взаємин у процесі інтегративності системного підходу припускають включення в поняття «структура діяльності» як типу емоційної регуляції. Звідси механізмами емоційної регуляції є емоційне закріплення, емоційна поведінка, емоційна корекція.

3. Проектування системного підходу сучасного освітнього процесу як інтеграційної технології, де технологія є способом реалізації ідей, розкриття «потаємного, в яке залучена і сама людина» (М. Хайдеггер); процесуально представлена єдність освітніх ситуацій, що є логічною, знаковою моделлю.

Інтегративність – це єдність і взаємозв'язок систем, де в центрі уваги знаходиться освітня ситуація і її технологічні рішення в побудові «живого» знання.

Суть інтеграційного підходу у навчанні студентів полягає не лише в передачі соціального досвіду викладачами і засвоєнні його студентами, а, головним чином, у всебічному гармонійному розвитку, який відповідає внутрішнім потребам особи і спрямований на вільне і творче самовизначення індивідуальності.

Інваріанти системного підходу у вищій школі. Навчальний процес у вищій школі містить в собі комплекс підходів, що здійснюють цілісність та багатомірність підготовки майбутніх фахівців. Цілісність системного підходу забезпечується низкою новітніх тенденцій, які реалізовані у тенденціях, представлених нижче.

Міждисциплінарний підхід. Міждисциплінарність в системі освіти представлено у вигляді взаємозв'язку між декількома дисциплінами. Цей підхід використовується як шлях подолання вузькопрофесійної обмеженості і прагнення заповнити цілісність у системі освіти.

Трансдисциплінарність – спосіб розширення наукового світогляду, який полягає в розгляді того або іншого явища поза межами будь-якої окремої наукової дисципліни. Проте, очевидна доцільність використання трансдисциплінарності дозволила вважати її одним із основних способів вирішення проблем ХХІ століття. Про це свідчить текст «Всесвітньої Декларації про Вищу освіту для ХХІ століття: підходи і практичні заходи», прийнятий учасниками Міжнародної конференції з Вищої освіти, що відбулася в жовтні 1998 року в Парижі, в Штаб-квартирі ЮНЕСКО. Стаття 5 і Стаття 6, цієї Декларації, містять рекомендації – заохочувати трансдисциплінарність програм учбового процесу і вчити

майбутніх фахівців використовувати трансдисциплінарний підхід для вирішення складних проблем природи і суспільства. Сьогодні трансдисциплінарність є самостійною дисципліною, що має свої принципи та алгоритми вивчення.

Синергетичний підхід. Синергетика, або теорія складних систем – міждисциплінарний напрям науки, що вивчає загальні закономірності явищ і процесів в складних нерівноважних системах(фізичних, хімічних, біологічних, екологічних, соціальних і інших) на основі властивих їм принципів самоорганізації. Синергетика є міждисциплінарним підходом, оскільки принципи, що управляють процесами самоорганізації, є одними й тими ж безвідносно до природи систем, для опису яких має бути придатним загальний математичний апарат.

Рекомендована література

1. Дослідження з загальної теорії систем /За ред. В.М. Садовського. – М.: Прогрес, 1969. – 382 с.
2. Ильина Т.А. О применении системного подхода к вопросам организации обучения в зарубежной педагогике/ Т.А.Ильина // Советская педагогика, 1973. – №3. – С.127-136.
3. Кушнір В.А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект [Монографія] /В.А.Кушнір. – Кіровоград: Вид. центр КДПУ, 2001. – 348 с.
4. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (теоретичний аспект). – Харків: Основа, 1995. – 240 с.
5. Черних О.В. Освіта як комунікативний процес/ О.В. Черних. – К: ТОВ “Поліграф Консалтинг”, 2004. – 40 с.

Заняття 2. Використання інтегративного підходу у вищій школі

Програмні питання

1. Методологічні підходи до інтеграції знань.
2. Поняття про горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту фундаментальних і фахових дисциплін.
3. Використання інтегративного підходу до проектування змісту і процесу підготовки фахівців у вищій школі.
4. Особливості інтегрування змісту фундаментальної і фахової підготовки фахівців.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити словник термінів.
 - *Поняття про інтеграцію;*
 - *Функції інтеграції в освіті;*
 - *Способи інтеграції;*
 - *Інтегративний тип пізнання;*
 - *Міждисциплінарні зв'язки;*
 - *Поняття "інтегрології";*
 - *Метод інтеграційного аналізу;*
 - *Фундаментальна підготовка фахівців;*
 - *Фахова підготовка фахівців.*
2. Схематично представити використання інтегративного підходу до проектування змісту підготовки фахівців у вищій школі..

3. Схематично представити використання інтегративного підходу до проектування процесу підготовки фахівців у вищій школі..

Інформаційно-довідковий блок

Методологічні підходи до інтеграції знань.

Базові ідеї інтегрованого навчання, що ґрунтувались на положенні про встановлення природних зв'язків між елементами навчальної інформації, розроблені в період класичної педагогіки XVIII-XIX століть.

Подальший розвиток теоретичних основ і провідних напрямків інтеграції змісту навчання пов'язаний із діяльністю видатних представників реформаторської педагогіки на межі XIX-XX століть, які стали засновниками проблемно-комплексного навчання у школі на міжпредметній основі.

Ідея єдності світу проникала і в педагогіку як розуміння необхідності вивчення явищ і процесів у взаємозв'язку та взаємозумовленості. У працях Я. Коменського провідними є принципи цілісності та єдності знань, їх узагальнення та систематизації, логічної послідовності та структурування, що є ознаками інтеграції знань. Інтеграція як поліфункціональне педагогічне явище проаналізоване в історико-педагогічних і теоретичних наукових роботах XX століття.

Важливим напрямком є вивчення шляхів здійснення інтеграції в освіті та обґрунтування підходів до інтеграції знань. Дослідники обґрунтовують доцільність використання синергетичного та проблемного підходів до інтеграції знань на основі загальнонаукового, гносеологічного, логіко-психологічного та філософського аспектів єдності знань. Методологічна обґрунтованість інтеграції знань забезпечується дотриманням принципів історизму, єдності якості та кількості, діалектичного заперечення, розвитку, каузальності, об'єктивності, науковості, всебічності вивчення явищ й процесів та взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ.

Загальнонауковий та філософський аналіз інтеграції знань дозволив обґрунтувати методологічні підходи до інтеграції знань, зокрема: історико-філософський, системний, проблемний, структурний, функціонально-організаційний, прогностичний підходи.

Поняття про горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту фундаментальних і фахових дисциплін.

На відміну від відомих підходів до структурування змісту (графи, структурні формули, структурно-логічні схеми) Л. Дольнікова пропонує горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту природничих дисциплін. Під час горизонтального структурування змісту навчального матеріалу реалізується герменевтичний аспект: з великої кількості пов'язаних між собою змістових елементів шляхом інтеграції змісту природничих дисциплін створюється цілісна система знань про об'єкт. Вертикальне структурування передбачає диференціацію змісту навчальних дисциплін і шляхом диференціації когнітивних компонентів зумовлює диференціацію за принципом концентрів. Це сприяє перенесенню акцентів з предметного на предметно-інтегративне навчання і створенню цілісної системи знань про об'єкт. На основі цього підходу розроблені та впроваджені в навчальний процес комплексні інтегративні контрольні завдання, інтегративні дидактичні одиниці, зважаючи на індивідуальні особливості студента.

Використання інтегративного підходу до проектування змісту і процесу підготовки фахівців у вищій школі.

У сучасній педагогічній теорії змістова інтеграція тісно пов'язана з технологічною, яка передбачає поєднання (інтеграцію) методів і форм організації навчання, притаманних різним моделям навчального процесу. Ці дослідження стали підставою для введення нової педагогічної категорії "інтегративний підхід в освіті", тобто побудову змісту (окремого предмета або освітньої галузі) у вигляді дидактичної моделі, що

розробляється на основі обґрунтованого поєднання елементів знань з різних предметів і реалізується з використанням інтегрованих форм і методів організації навчання

Особливості інтегрування змісту фундаментальної і фахової підготовки фахівців.

Характерною ознакою системи знань, зокрема системи знань студентів про певну сукупність явищ та процесів, є відносна неоднорідність елементів системи, яка виражається в тому, що елементом системи є поняття. Однак система наукових знань студентів ніколи не зводиться лише до понять, які є її фундаментом, а включає також наукові факти, закони, теорії тощо. Один з підходів формування цілісної системи знань студентів вищої школи заснований на профілюванні вже зінтегрованого циклу фундаментальних дисциплін, в основі якого лежить ідея подвійної інтеграції: спочатку інтеграція базового загальноосвітнього циклу знань як цілого, а лише тоді – інтеграція загальноосвітніх і спеціальних знань. Кожен рівень інтеграції здійснюється поетапно.

Початковим етапом є не просто аналіз діючих навчальних планів програм з відповідних дисциплін, а ґрунтовний аналіз структури дисциплін фундаментального і професійного блоку у їхньому сучасному варіанті, з переходом до їх дидактичних аналогів з урахуванням принципу професійної спрямованості навчання і принципу призначення знань. Особлива увага під час аналізу теоретичних основ формування системи знань студентів приділяється дослідженню зв'язку між інтеграцією та систематизацією наукових знань.

Важливим методологічним інструментом у рамках такого підходу є інтеграція окремих питань, тем, розділів фундаментальних дисциплін. Такий підхід дає змогу навчити студентів бачити аналогію у віддалених явищах і процесах, переносити набуті знання в іншу ситуацію. І першим кроком в реалізації таких завдань формування цілісної особистості фахівця є інтеграція базових знань, умінь, навичок з фундаментальних дисциплін з орієнтацією на професійне становлення майбутнього фахівця. В основу ідеї тематичної інтеграції покладено професійно спрямований відбір змісту навчального матеріалу, який реалізуємо через горизонтальне структурування. У результаті горизонтального структурування наукова інформація перетворюється у навчальну. При цьому з великої кількості пов'язаних між собою елементів, які складають систему знань, шляхом інтеграції змісту та інтеграції знань створюється цілісна система уявлень про об'єкт, формуються фахові знання як передумова ефективного володіння основним об'єктом вивчення.

Рекомендована література

1. Драч І.І. Інтегрований підхід у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами у ВНЗ I-II рівня акредитації/ І.І. Драч, Л.В. Станкевичус //Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 4
2. Дольнікова Л.В. Інтеграція та систематизація змісту фундаментальних дисциплін у вищій школі як передумова формування фахової компетенції випускника вищої школи /Л.В. Дольнікова // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>. – С.345-348
3. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання/ С.Ф. Клепко.– Київ-Полтава-Харків: ПОПОПП, 1998. – 360 с.
4. Козловська І.М. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика[монографія] / І.М. Козловська, Я.М. Кміт; за ред. І.М. Козловської та Я.М.Кміт. – Львів: Сполом, 2004. – 244 с.
5. Мариновська О. Моделювання навчальних занять на інтегрованій основі/ О.Мариновська, Г. Бабійчук; за ред. О. Мариновської. - Івано-Франківськ, 2002. – 136 с.

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів

Для виконання цієї частини навчального проекту “*Використання системного та інтегративного підходів у вищій школі*” потрібно:

1. Розробити конспект заняття (лекційного або практичного) за обраною темою

Тема 1. Поняття про системний підхід у освіті. Історія та теорія систем.

Тема 2. Системний підхід до процесу підготовки фахівців у вищій школі.

Тема 3. Системний підхід до організації самостійної роботи у вищій школі.

Тема 4. Системний підхід до організації рейтингової системи оцінювання знань у вищій школі.

Тема 5. Поняття про інтегративний підхід у освіті. Еволюція інтегративного підходу.

Тема 6. Взаємозв'язок між системним та інтегративним підходами в освіті.

Тема 7. Інтегративний підхід до наукового пізнання.

Тема 8. Інтегративний підхід до проектування змісту підготовки фахівців у вищій школі.

Тема 9. Особливості інтегрування змісту фундаментальної і фахової підготовки фахівців.

Тема 10. Педагогічний процес як система.

Тема 11. Методологія та теорія інтеграції у галузі психолого-педагогічних та профільюючих дисциплін.

2. У конспекті чітко окреслити цілі і завдання, теми для дискусій та проблемно-пошукової роботи.

3. Підготувати фрагмент *мікрОВикладання* одного з етапів заняття, у якому слід відобразити особливості професійної діяльності викладача вищої школи.

4. Підготуватись до самоаналізу та аналізу запропонованих іншими студентами занять. Визначити критерії оцінювання якості розроблених конспектів та ефективності реалізації фрагментів мікрОВикладання.

5. Здійснити аналіз діагностичного дослідження на предмет з'ясування стану впровадження інтеграції у навчальний процес вищої школи (на прикладі конкретного факультету, кафедри за вибором студентів) та зробити висновки про готовність до використання системного та інтегративного підходів у вищій школі.

6. Опрацювати наукову публікацію на тему “Проблема наукової й предметної інтеграції знань” (див. додаток 4). Зробити анотований варіант статті і представити анотовану доповідь.

Методичні вказівки до підготовки реферативно-пошукових робіт

Для виконання цієї частини навчального проекту “*Використання системного та інтегративного підходів у вищій школі*” потрібно:

1. Обрати тему для наукового дослідження (її можна вибрати за тематикою рефератів, запропонованих викладачем, або самостійно за проблемою, що Вас цікавить).
2. Підібрати джерельну базу (наукові статті, тези, автореферати дисертацій, навчально-методичні матеріали тощо).
3. Опрацювати літературні джерела.
4. Скласти план та написати за ним науковий реферат обсягом 10 – 15 сторінок.

Титульна (у довільній формі, не обов'язково починати із слів «МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ...»):

Реферат з курсу: “*Системний та інтегративний підходи в освіті*” на тему:

ТЕМА РЕФЕРАТУ:

Виконавець:

Наступні сторінки:

Вступ (головна думка, короткий зміст того, що викладатиметься у рефераті)

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми (*хто займався проблемою, її окремими аспектами*)

Мета реферативної роботи (*Проаналізувати... Розкрити особливості... Обґрунтувати... Систематизувати...*)

Виклад основного матеріалу

Висновки

Список використаних джерел

Орієнтовна тематика рефератів

1. Філософське і наукове визначення поняття «система».
2. Еволюція становлення поняття системи.
3. Системні принципи. Ознаки системи.
4. Системний підхід як методологія.
5. Освіта як система. Основні елементи системи освіти.
6. Структура сучасної вищої освіти України. Ступені освіти.
7. Системний підхід у розбудові системи освіти.
8. Актуальність системного підходу до якості вищої освіти.
9. Педагогічний процес як система.
10. Системний підхід до організації навчання у вищій школі.
11. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів.
12. Етапи історії інтеграції в освіті ХХ століття.
13. Функції інтеграції в освіті.
14. Форми та способи інтеграції.
15. Поняття методології та теорії інтеграції у галузі психолого-педагогічних та профільюючих дисциплін.
16. Інтеграція та системний підхід як принципи сучасного наукового дослідження.

17. Синергетичний підхід і системний аналіз у сучасній освіті.
18. Інтегративний тип пізнання.
19. Міждисциплінарні зв'язки та інтегровані курси.
20. Методологічні підходи до інтеграції знань.
21. Поняття "інтегрології" – галузі наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції.
22. Метод інтеграційного аналізу як специфічний метод інтегрології.
23. Поняття про горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту фундаментальних і фахових дисциплін.
24. Системний аналіз до професійної діяльності фахівця та його освітньої підготовки.
25. Інтеграція змісту професійної підготовки фахівця.

Орієнтовні завдання для тестового контролю

Системний аналіз – це:

1. Розкладання (поділ) предмета, явища або ситуації на окремі частини для виділення складових елементів.
2. Уявне відокремлення істотних властивостей предмета від несуттєвих ознак.
3. Метод дослідження, за якого визначаються системотвірні ознаки.
4. Форма мислення, яка відображає зв'язки між предметами та явищами, заперечення чи ствердження чогось.
5. Розумова операція, яка дає змогу переходити від частини до цілого у процесі мислення.

Інтегративний метод – це:

1. Метод наукового дослідження, пізнання та методологічний засіб, спрямований на створення ідеалізованих уявлень (предметних, описових).
2. Розумова операція, яка полягає у визначенні подібності та відмінності між об'єктами.
3. Метод наукового дослідження, пізнання та методологічний засіб, спрямований на виявлення можливості для об'єднання, точок дотику.
4. Уявне відокремлення істотних властивостей предмета від несуттєвих ознак.
5. Метод аналізу наукових фактів, результатів емпіричних досліджень.

Інтеграція – це:

1. Поділ у думках складного об'єкта на окремі частини.
2. Уявне відокремлення істотних властивостей предмета від несуттєвих ознак.
3. Об'єднання у ціле раніше розрізнених частин і елементів.
4. Розумова операція, яка дає змогу переходити від частини до цілого у процесі мислення.
5. Безліч елементів, що знаходяться у відношеннях і зв'язках один з одним, що утворює певну цілісність, єдність.

Система – це:

1. Комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії, це різноманіття об'єктів разом з відношеннями між об'єктами та їх атрибутами
2. Сукупність операцій, що полягають у поділі у думках складного об'єкта на окремі частини.
3. Уявне відокремлення істотних властивостей предмета від несуттєвих ознак.
4. Розкладання (поділ) предмета, явища або ситуації на окремі частини для виділення складових елементів.

Системний підхід – це:

1. Методологічний засіб наукового пізнання, який дає змогу визначити способи організації окремих частин (елементів) в єдине ціле;
2. Сукупність теоретичних і технологічних положень, які виступають орієнтиром для аналізу складних явищ.
3. Система уявлень про об'єкт, представлена в деякій формі, яка відрізняється від самої цілісності.
4. Сукупність теоретичних положень, що пояснюють сутність поєднання та синтезу раніше самостійних елементів у цілісну систему.
5. Сукупність теоретичних положень, що дозволяють встановити функціональні зв'язки між різними елементами системи.

Інтегративний підхід – це:

1. Методологічний засіб наукового пізнання, який дає змогу визначити способи організації окремих частин (елементів) в єдине ціле;
2. Сукупність теоретичних і технологічних положень, які виступають орієнтиром для аналізу складних явищ.
3. Система уявлень про об'єкт, представлена в деякій формі, яка відрізняється від самої цілісності.
4. Сукупність теоретичних положень, що пояснюють сутність поєднання та синтезу раніше самостійних елементів у цілісну систему.
5. Сукупність теоретичних положень, що дозволяють встановити функціональні зв'язки між різними елементами системи.

Серед виділених характеристик виокремити те, що відносяться до такого принципу системного підходу, як цілісність:

1. Принципова незводимість властивостей системи до суми властивостей складових її елементів і неможливість виведення з останніх властивостей цілого;
2. Можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи;
3. Система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем;
4. Кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи;
5. Адекватне пізнання системи вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи.

Серед виділених характеристик виокремити те, що відносяться до такого принципу системного підходу, як структурність:

1. Принципова незводимість властивостей системи до суми властивостей складових її елементів і неможливість виведення з останніх властивостей цілого;
2. Можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи;
3. Система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем;
4. Кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи;
5. Адекватне пізнання системи вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи.

Серед виділених характеристик виокремити те, що відносяться до такого принципу системного підходу, як взаємозалежність системи і середовища:

1. Принципова незводимість властивостей системи до суми властивостей складових її елементів і неможливість виведення з останніх властивостей цілого;
2. Можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи;
3. Система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем;
4. Кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи;
5. Адекватне пізнання системи вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи.

Серед виділених характеристик виокремити те, що відносяться до такого принципу системного підходу, як ієрархічність:

1. Принципова незводимість властивостей системи до суми властивостей складових її елементів і неможливість виведення з останніх властивостей цілого;

2. Можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи;
3. Система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем;
4. Кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи;
5. Адекватне пізнання системи вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи.

Серед виділених характеристик виокремити те, що відносяться до системного принципу множинності опису кожної системи:

1. Принципова незводимість властивостей системи до суми властивостей складових її елементів і неможливість виведення з останніх властивостей цілого;
2. Можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи;
3. Система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем;
4. Кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи;
5. Адекватне пізнання системи вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи.

Серед виокремлених визначень виокремити те, що відноситься до поняття “освіта”:

1. Система духовних цінностей, орієнтирів та ідеалів, що в сукупності отриманого досвіду та знань виступає підгрутям систем соціального, наукового та загально-культурного простору людини.
2. Цілісна саморозвиваюча система установ і закладів, діяльність яких залежить від соціально-економічного, політичного устрою суспільства.
3. Сфера життєдіяльності людини (студента), яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурою зв'язків із навколишнім світом.
4. Конкретний опис програми розвитку людини засобами освіти, опис системи знань, тих норм діяльності й відносин, які має опанувати студент навчального закладу.
5. Система наукових знань, умінь і навичок, які необхідно засвоїти для досягнення цілей освіти.

Серед виокремлених визначень виокремити те, що відноситься до поняття “соціальний інститут”:

1. Система духовних цінностей, орієнтирів та ідеалів, що в сукупності отриманого досвіду та знань виступає підгрутям систем соціального, наукового та загально-культурного простору людини.
2. Цілісна саморозвиваюча система установ і закладів, діяльність яких залежить від соціально-економічного, політичного устрою суспільства.
3. Сфера життєдіяльності людини (студента), яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурою зв'язків із навколишнім світом.
4. Конкретний опис програми розвитку людини засобами освіти, опис системи знань, тих норм діяльності й відносин, які має опанувати студент навчального закладу.
5. Система наукових знань, умінь і навичок, які необхідно засвоїти для досягнення цілей освіти.

Серед виокремлених визначень виокремити те, що відноситься до поняття “освітнє середовище”:

1. Система духовних цінностей, орієнтирів та ідеалів, що в сукупності отриманого досвіду та знань виступає підгрутям систем соціального, наукового та загально-культурного простору людини.
2. Цілісна саморозвиваюча система установ і закладів, діяльність яких залежить від соціально-економічного, політичного устрою суспільства.
3. Сфера життєдіяльності людини (студента), яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурою зв'язків із навколишнім світом.
4. Конкретний опис програми розвитку людини засобами освіти, опис системи знань, тих норм діяльності й відносин, які має опанувати студент навчального закладу.
5. Система наукових знань, умінь і навичок, які необхідно засвоїти для досягнення цілей освіти.

Серед виокремлених визначень виокремити те, що відноситься до поняття “цілі освітньої системи”:

1. Система духовних цінностей, орієнтирів та ідеалів, що в сукупності отриманого досвіду та знань виступає підгрутям систем соціального, наукового та загально-культурного простору людини.
2. Цілісна саморозвиваюча система установ і закладів, діяльність яких залежить від соціально-економічного, політичного устрою суспільства.
3. Сфера життєдіяльності людини (студента), яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурою зв'язків із навколишнім світом.
4. Конкретний опис програми розвитку людини засобами освіти, опис системи знань, тих норм діяльності й відносин, які має опанувати студент навчального закладу.
5. Система наукових знань, умінь і навичок, які необхідно засвоїти для досягнення цілей освіти.

Серед виокремлених визначень виокремити те, що відноситься до поняття “цілі освітньої системи”:

1. Система духовних цінностей, орієнтирів та ідеалів, що в сукупності отриманого досвіду та знань виступає підгрутям систем соціального, наукового та загально-культурного простору людини.
2. Цілісна саморозвиваюча система установ і закладів, діяльність яких залежить від соціально-економічного, політичного устрою суспільства.
3. Сфера життєдіяльності людини (студента), яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурою зв'язків із навколишнім світом.
4. Конкретний опис програми розвитку людини засобами освіти, опис системи знань, тих норм діяльності й відносин, які має опанувати студент навчального закладу.
5. Система наукових знань, умінь і навичок, які необхідно засвоїти для досягнення цілей освіти.

Установіть відповідність.

Типи систем

- 1) Системи неорганічної природи
- 2) Системи живої природи
- 3) Соціальні системи
- 4) Абстрактні системи

Суттєві ознаки

- А) Організми, види, екосистеми
- Б) Фізичні, геологічні, хімічні
- В) Школи, вузи, економічні структури
- Г) поняття, гіпотези, теорії

Установіть відповідність.

Типи систем

- 1) Статичні системи
- 2) Динамічні системи

Суттєві ознаки

- А) Стан системи з часом залишається постійним
- Б) Система змінює свій стан в часі

- 3) Закриті системи
- 4) Відкриті системи

- В) Не поступає і з них не виділяється речовина
- Г) Постійно відбуваються введення і виведення не лише енергії, але і речовини

Установіть відповідність.

Поняття

- 1) Система
- 2) Елемент

- 3) Структура

- 4) Підсистема

Сутність

- А) Сукупність стійких відношень і зв'язків між елементами
- Б) Матеріальний носій зв'язків і відношень, що становлять структуру системи
- В) Комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії, це різноманіття об'єктів разом з відношеннями між об'єктами та їх атрибутами
- Г) "Проміжні" комплекси між елементами і системою

Установіть відповідність.

Поняття

- 1) Система
- 2) Процес

- 3) Структура
- 4) Функція

Сутність

- А) Сукупність елементів і зв'язків між ними
- Б) Спосіб взаємодії елементів системи за допомогою певних зв'язків
- В) Динамічна зміна системи в часі
- Г) Робота елемента в системі

Установіть відповідність.

Поняття

- 1) Система
- 2) Стан

- 3) Структура
- 4) Системний ефект

Сутність

- А) Сукупність елементів і зв'язків між ними
- Б) Спосіб взаємодії елементів системи за допомогою певних зв'язків
- В) Положення системи щодо інших її положень
- Г) результат спеціальної переорганізації елементів системи, коли ціле стає більше простої суми частин

Установіть відповідність.

Аспекти системного підходу

- 1) Системно-елементний
- 2) Системно-структурний
- 3) Системно-функціональний

- 4) Системно-цільовий

Сутність

- А) З'ясування внутрішніх зв'язків і залежностей між елементами даної системи
- Б) Виявлення елементів-складових даної системи
- В) Виявлення функцій, для виконання яких створені і існують відповідні системи
- Г) Визначення цілей і подцілей системи, їх взаємних зв'язків між собою

Установіть відповідність.

Аспекти системного підходу

- 1) Системно-ресурсний
- 2) Системно-інтеграційний
- 3) Системно-комунікаційний

- 4) Системно-історичний

Сутність

- А) Виявлення ресурсів, потрібних для функціонування системи
- Б) Визначення сукупності якісних властивостей системи
- В) Виявлення зв'язків даної системи з іншими, навколишнім середовищем
- Г) З'ясувати умови в часі, що вплинули на виникнення

досліджуваної системи, пройдені нею етапи, сучасний стан, а також можливі перспективи розвитку

Установіть відповідність.

Аспекти системного підходу

- 1) Системно-елементний
- 2) Системно-структурний
- 3) Системно-ресурсний
- 4) Системно-інтеграційний

Сутність

- А) З'ясування внутрішніх зв'язків і залежностей між елементами даної системи
- Б) Виявлення елементів-складових даної системи
- В) Виявлення ресурсів, потрібних для функціонування системи
- Г) Визначення сукупності якісних властивостей системи

Установіть відповідність.

Аспекти системного підходу

- 1) Системно-функціональний
- 2) Системно-цільовий
- 3) Системно-комунікаційний
- 4) Системно-історичний

Сутність

- А) Виявлення функцій, для виконання яких створені і існують відповідні системи
- Б) Визначення цілей і підцілей системи, їх взаємних зв'язків між собою
- В) Виявлення зв'язків даної системи з іншими, навколишнім середовищем
- Г) З'ясувати умови в часі, що вплинули на виникнення досліджуваної системи, пройдені нею етапи, сучасний стан, а також можливі перспективи розвитку

Установіть відповідність.

Аспекти системного підходу

- 1) Системно-комунікаційний
- 2) Системно-історичний
- 3) Системно-елементний
- 4) Системно-структурний

Сутність

- А) Виявлення зв'язків даної системи з іншими, навколишнім середовищем
- Б) З'ясувати умови в часі, що вплинули на виникнення досліджуваної системи, пройдені нею етапи, сучасний стан, а також можливі перспективи розвитку
- В) З'ясування внутрішніх зв'язків і залежностей між елементами даної системи
- Г) Виявлення елементів-складових даної системи

Установіть відповідність.

Аспекти системного підходу

- 1) Системно-ресурсний
- 2) Системно-інтеграційний
- 3) Системно-функціональний
- 4) Системно-цільовий

Сутність

- А) Виявлення ресурсів, потрібних для функціонування системи
- Б) Визначення сукупності якісних властивостей системи
- В) Виявлення функцій, для виконання яких створені і існують відповідні системи
- Г) Визначення цілей і підцілей системи, їх взаємних зв'язків між собою

З наведених понять виокремити ті, що належать до основних елементів системи освіти:

- 1) цілі освіти; зміст освіти; засоби і способи здобуття освіти;
- 2) вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура;
- 3) духовна освіта, медична освіта, музична освіта, педагогічна освіта;
- 4) молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр;
- 5) цілісність, структурність, ієрархічність, функціональність.

З наведених понять виокремити ті, що належать до основних елементів системи освіти:

- 1) форми організації освітнього процесу; освітній процес; суб'єкти й об'єкти освітнього процесу;
- 2) вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура;
- 3) духовна освіта, медична освіта, музична освіта, педагогічна освіта;
- 4) молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр;
- 5) цілісність, структурність, ієрархічність, функціональність.

З наведених понять виокремити ті, що належать до основних елементів системи освіти:

- 1) суб'єкти й об'єкти освітнього процесу; освітнє середовище; результат освіти;
- 2) вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура;
- 3) духовна освіта, медична освіта, музична освіта, педагогічна освіта;
- 4) молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр;
- 5) цілісність, структурність, ієрархічність, функціональність.

Зразок варіанта для модульної контрольної роботи

Варіант 1

Час проведення тестування 90 хв.

Завдання першого рівня

1. Системний аналіз – це:

1. Розкладання (поділ) предмета, явища або ситуації на окремі частини для виділення складових елементів.
2. Уявне відокремлення істотних властивостей предмета від несуттєвих ознак.
3. Метод дослідження, за якого визначаються системотвірні ознаки.
4. Форма мислення, яка відображає зв'язки між предметами та явищами, заперечення чи ствердження чогось.
5. Розумова операція, яка дає змогу переходити від частини до цілого у процесі мислення.

2. Професійна підготовка має системний характер, тому що:

1. Поєднує в собі процеси навчання, виховання і розвитку.
2. Має всі ознаки системи: компоненти, структуру, цілісність, інтегральний результат, зв'язок з іншими системами.
3. Має цільовий, змістовний, діяльнісний, результативний компоненти.
4. Між компонентами існують зв'язки.

3. Інтеграція – це:

1. Поділ у думках складного об'єкта на окремі частини.
2. Уявне відокремлення істотних властивостей предмета від несуттєвих ознак.
3. Об'єднання у ціле раніше розрізнених частин і елементів.
4. Розумова операція, яка дає змогу переходити від частини до цілого у процесі мислення.
5. Безліч елементів, що знаходяться у відношеннях і зв'язках один з одним, що утворює певну цілісність, єдність.

4. Цілісність, як принцип системного підходу відображає:

1. Принципова незводимість властивостей системи до суми властивостей складових її елементів і неможливість виведення з останніх властивостей цілого;
2. Можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи;
3. Система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем;
4. Кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи;
5. Адекватне пізнання системи вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи.

5. Серед виокремлених визначень виокремити те, що відноситься до поняття “освіта”:

1. Система духовних цінностей, орієнтирів та ідеалів, що в сукупності отриманого досвіду та знань виступає підгрунтям систем соціального, наукового та загально-культурного простору людини.
2. Цілісна саморозвиваюча система установ і закладів, діяльність яких залежить від соціально-економічного, політичного устрою суспільства.
3. Сфера життєдіяльності людини (студента), яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурною зв'язків із навколишнім світом.
4. Конкретний опис програми розвитку людини засобами освіти, опис системи знань, тих норм діяльності й відносин, які має опанувати студент навчального закладу.
5. Система наукових знань, умінь і навичок, які необхідно засвоїти для досягнення цілей освіти.

6.3 наведених понять виокремити ті, що належать до основних елементів системи освіти:

- 1) суб'єкти й об'єкти освітнього процесу; освітнє середовище; результат освіти;
- 2) вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура;
- 3) духовна освіта, медична освіта, музична освіта, педагогічна освіта;
- 4) молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр;
- 5) цілісність, структурність, ієрархічність, функціональність.

7. Установіть відповідність.

Типи систем

- 1) Системи неорганічної природи
- 2) Системи живої природи
- 3) Соціальні системи
- 4) Абстрактні системи

Суттєві ознаки

- А) Організми, види, екосистеми
- Б) Фізичні, геологічні, хімічні
- В) Школи, вузи, економічні структури
- Г) Поняття, гіпотези, теорії

Завдання другого рівня.

Розкрийте сутність філософського та наукового визначення поняття «система»

Завдання третього рівня.

Поясніть функції інтеграції в освіті, наводячи конкретні приклади з реального навчального процесу.

Питання для залікового контролю

1. Філософське і наукове визначення поняття «система».
2. Еволюція становлення поняття системи.
3. Системні принципи. Ознаки системи.
4. Виокремлення системних явищ у освіті за системотвірними ознаками. Типи систем.
5. Складові системи.
6. Системний підхід як методологія.
7. Основні визначення системного підходу.
8. Аспекти системного підходу.
9. Освіта як система. Основні елементи системи освіти.
10. Здобуття освіти у світовій і українській практиці.
11. Якість вищої освіти.
12. Структура сучасної вищої освіти України. Ступені освіти. Системний підхід у розбудові системи освіти.
13. Педагогічний процес як система.
14. Системний підхід до організації навчання у вищій школі.
15. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів.
16. Системний підхід як інтегративний у вищій школі.
17. Інваріанти системного підходу у вищій школі.
18. Етапи історії інтеграції в освіті ХХ століття.
19. Функції інтеграції в освіті.
20. Форми інтеграції.
21. Способи інтеграції.
22. Інтеграція та системний підхід як принципи сучасного наукового дослідження.
23. Синергетичний підхід і системний аналіз у сучасній освіті.
24. Інтегративний тип пізнання.
25. Міждисциплінарні зв'язки та інтегровані курси.
26. Навчально-міждисциплінарні прямі зв'язки.
27. Дослідницько-міждисциплінарні прямі зв'язки.
28. Ментально-опосередковані зв'язки.
29. Опосередковано-прикладні зв'язки.
30. Методологічні підходи до інтеграції знань.

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»**

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 8.18010021 – «Педагогіка вищої школи»

Семестр другий

Навчальна дисципліна «Системний та інтегративний підходи в освіті»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Філософське і наукове визначення поняття «система».
2. Інтеграція та системний підхід як принципи сучасного наукового дослідження.

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки та психології
Протокол № _ від „ _ ” вересня 201_ року

Завідувач кафедри _____ **Росул В.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ **Опачко М.В**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Рекомендована література

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: метод. основы / Ю. К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1977. – 304 с.
3. Блауберг И.В., Юдин З.Т. Становление и сущность системного подхода. – М.: Наука, 1973. – 268 с.
4. Борисова О. Н. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета /О. Н. Борисова, Л. А. Карасева // Вестник Тверского государственного университета. – 2009. – № 30. – С. 85-93. – (Серия “Педагогика и психология”).
5. Большая советская энциклопедия: В30 т. / За ред. А.П. Прохорова; изд. 3-е. - Т. 10. – М. : Сов. энцикл., 1972. – 591 с.
6. Большой энциклопедический словарь / [под ред. А. М. Прохорова]. –М. : Науч. изд-во БРЭ, СПб, Норинт. – 1997. – 317 с.
7. Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: [монографія]./ О.В.Вознюк, О.В.Дубасенюк – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.
8. Гвишиаши Д.М. Материалистическая диалектика – философская основа системных исследований. В кн.: Системные исследования. – М., 1980. – С. 7-28.
9. Гончаренко С. Інтеграція елементів змісту освіти/ С. Гончаренко, Ю. Мальований. – Полтава, 1994. – 234 с.
10. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
11. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика/ Монографія За ред.Н.Г.Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334с.
12. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. для студентів вищих навч. Закладів / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 334 с.
13. Дольнікова Л.В. Інтеграція та систематизація змісту фундаментальних дисциплін у вищій школі як передумова формування фахової компетенції випускника вищої школи /Л.В.Дольнікова // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>. – С.345-348
14. Дослідження з загальної теорії систем /За ред. В.М. Садовського. – М.: Прогрес, 1969. – 382 с.
15. Драч І.І. Інтегрований підхід у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами у ВНЗ I-II рівня акредитації / І.І. Драч, Л.В. Станкевичус //Теорія та методика управління освітою, № 4, 2010 р.
16. Драч І.І. Організація навчального процесу з розвитку творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / І.І. Драч. – К., 2005. – 20 с.
17. Енциклопедія освіти / [головн. ред. В. Г. Кремень]. –Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. –1040 с.
18. Євтушенко Н.І. Основні етапи, принципи й засоби педагогічного моделювання як методу навчання / Н.І.Євтушенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Pedagogica/73579.doc.htm >. – Загол. з екр.– Мова укр.
19. Зорина Л.Я. Дидактические основы формирования системности знаний у старшеклассников /Л.Я.Зорина. – М.:Педагогика, 1978. – 128с.
20. Іваницький О.І. Сучасні технології навчання фізики в середній школі. – Запоріжжя: Прем'єр, 2001. – 266 с.
21. Иванов В.Г. Социально-экономические аспекты эффективности использования трудового потенциала специалистов с высшим образованием: автореф. дис. ... канд. экон. наук / В.Г. Иванов . – Л., 1988. – 20 с.

22. Ильина Т.А. О применении системного подхода к вопросам организации обучения в зарубежной педагогике // Советская педагогика, 1973. – №3. – С.127-136.
23. Калапуша Л.Р. Комп'ютерне моделювання фізичних явищ і процесів / Л.Р.Калапуша, В.П. Муляр, А.А. Федонюк – Луцьк: РВВ «Вежа», 2007. – 190 с.
24. Клепко С.Ф. Интегративна освіта і поліморфізм знання/ С.Ф. Клепко. – Київ-Полтава-Харків: ПОПОПП, 1998. – 360 с.
25. Козловська І.М. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика[монографія] / І.М. Козловська, Я.М. Кміт; за ред. І.М. Козловської та Я.М.Кміт. – Львів: Сполом, 2004. – 244 с.
26. Краткий словарь современных понятий и терминов. –[3-е изд. дораб. и доп.] / [Бушемович Н., Жаркова Г., Корнилова Т. и др. ; составитель и общ. ред. В. А. Макаренко]. – М.: Республика, 2000. – 203 с.
27. Куриленко С.П. Интегративний підхід до підготовки майбутнього вчителя фізики/ С.П.Куриленко //Методика навчання фізики у вищій школі. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Випуск 13. Серія: педагогічні науки. Збірник. У 2-х т. – Чернігів: ЧДПУ, 2002. – № 13. – Т. 2. – С.196-197.
28. Кушнір В.А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект [Монографія] /В.А.Кушнір. – Кіровоград: Вид. центр КДПУ, 2001. – 348 с.
29. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів / Є.О.Лодатко. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – 148 с.
30. Мариновська О. Моделювання навчальних занять на інтегрованій основі / О.Мариновська, Г. Бабійчук; за ред. О. Мариновської. - Івано-Франківськ, 2002. - 136 с.
31. Маслов В.І. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці [Текст] / В.І. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. № – С. 3-9.
32. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике [Текст] / В. И. Михеев. – Изд. 3-е, стереотип. – М.: КомКнига, 2006. – 200 с.
33. Моделювання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <[https://uk.wikipedia.org/wiki/ Наукове_моделювання](https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_моделювання)>. – Загол. з екр.– Мова укр.
34. Морозов А.В. Креативная педагогика и психология./А.В.Морозов, Д.В.Чернилевский – М.: Академический проект, 2004. –560.
35. Островерхова Н.І. Моделювання в управлінській діяльності директора [Текст] / Н.І Островерхова // Директор школи. Україна. – 1999. № 8-9. – С. 28-34.
36. Педагогічні технології: теорія і практика. Курс лекцій [Текст]: навч.посіб. / під ред. М. В. Гриньова. – Полтава: АС МІ, 2004. – 180 с.
37. Пономарев А.С. Модель специалиста как источник выбора и обоснования содержания профессионального образования: текст лекции / Александр Семенович Пономарев. – Х.: НТУ “ХП”, 2006. – 58 с.
38. Пономарьов О.С. Модель соціальної складової професійної діяльності фахівця / Олександр Семенович Пономарьов. – Х.: НТУ “ХП”, 2008. – 46 с.
39. Савельев А.Я. Модель формирования специалиста с высшим образованием на современном этапе / Савельев А.Я., Семушина Л.Г., Кагерманьян В.С. – М.: НИИВО, 2005. – 72 с.
40. Семенова А.В. Теоретичні і методичні засади застосування парадигмального моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: автореферат дис. ... доктора. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти /Алла Василівна Семенова. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – ?, – 42с.
41. Смирнова Е.Э.Пути формирования модели специалиста с высшим образованием / Елена Эмильевна Смирнова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1977. – 136 с.

42. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: Вид-во “К.І.С.”, 2003. – С. 25-38.
43. Опачко М.В. Моделювання взаємодії у процесі вивчення фізики в школі/М.В.Опачко// Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Вип. XXIV. – Івано-Франківськ, 2008. – С.131-138
44. Опачко М.В. Діагностика дидактичного середовища як компонент методичної роботи майбутнього вчителя фізики/М.В.Опачко//Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка. – 2013. – Вип 19. Інноваційні технології управління якістю підготовки майбутніх учителів фізико-технічного профілю. – 358 с. – С.106-109.
45. Педагогическое наследие / [Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г.]. –М. : Педагогика, 1989. – 261 с.
46. Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Высш. шк., 1989.
47. Семенова А. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: Монографія/ Алла Семенова. – Одеса: Юридична література, 2009. – 504 с.
48. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. / З.І. Слєпкань– К.: Вища шк., 2005. – 239 с.
49. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / [под ред. Г. В. Осипова]. –М. : Издат. группа ИНФРА ; НОРМА, 1998. – 106 с.
50. Тонконог Н. І. Особливості моделювання професійної діяльності сучасного педагога /Наталія Ігорівна Тонконог [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://intkonf.org/tonkonog-ni-osoblivosti-modelyuvannya-profesinyoi-diyalnosti-suchasnogo-pedagoga/>>. – Загол. з екр.– Мова укр.
51. Харламов И.Ф. Педагогика./И.Ф.Харламов – М.: Вища школа, 2000. – 356с
52. Философский энциклопедический словарь/ За ред. Л.Ф. Ильчева. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
53. Черних О.В. Освіта як комунікативний процес/ О.В. Черних. – К: ТОВ “Поліграф Консалтинг”, 2004. – 40 с.
54. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі. Підручник/ Юлія Олександрівна Шабанова. – Дніпропетровськ НГУ, 2014. – 119с.
55. Якубовски М.А. Математическое моделирование профессиональной деятельности учителя. Монография / Под ред. И.М.Козловской. – Львов: Евросвіт, 2003. – 428 с.

Періодичні видання

1. Ващук О. Обґрунтування доцільності інтегративного підходу у процесі формування готовності вчителів до розвитку академічної обдарованості старшокласників / Олена Ващук // Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика : [збірник наукових праць]. – Вип. 8. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. – 434 с.
2. Загірняк М. Формування основних принципів сучасної вищої технічної освіти/ М. Загірняк// Вища освіта України. – 2008. – №2. – С. 74-82.
3. Ільченко В. Р. Розвиток мислення молодших школярів/ В. Р. Ільченко // Інтеграція змісту освіти як основа розвитку інтегративного мислення молодших школярів: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. [Кременчук, 22–24 жовтня 1996 р.]. – Полтава: ПОПОПІ, 1996. – С. 5-6.
4. Козловська І. М. Історичні та логіко-методологічні передумови інтеграції природничо-математичних знань у закладах професійної освіти /І. М. Козловська// Науково-методичний вісник. – 1995. – №2. – С. 36-48.

5. Кучма Р. Фінансовий механізм системи вищої освіти // Вища освіта України. – 2002. – №4. – С. 57 - 59.
6. Левківська К. В. Теоретичні основи інтеграційних процесів в освіті / К. В. Левківська // Вісник Житомирського університету. Випуск 54. –2010. – С. 177–181.
7. Панченко І. До питання про проблеми регіонального розвитку вищої освіти// Вища освіта України.– 2002. – №4. – С. 38 - 42.
8. Самойленко П.И. Развитие дидактики физики как интеграционный процесс/ П.И.Самойленко, А.В. Сергеев // Среднее профессиональное образование. – 1998. – № 11-12. – С.39-45; 1999. – № 2. – С. 26-33.
9. Сергеев О.В. Тенденції інтеграції сучасної дидактики фізики як наукової дисципліни/ О.В.Сергеев, С.П.Куриленко //Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського держ. пед. університету: Серія педагогічна. – Коломия: ВПТ “ВІК”, 2001. – Вип. 7. – С. 44-51.
10. Сухарніков Ю. Інтелектуальний резерв якості професійної підготовки /Ю.Сухарніков //Вища школа, 2002. – №2-3. – 34-40
11. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні// Шлях освіти. – 1999. – №1. – с. 41-45.

Автореферати дисертацій

1. Алюшин Р. Е. Подготовка будущего учителя к осуществлению интегративного подхода в процессе преподавания дисциплин естественнонаучного цикла : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Алюшин Роман Евгеньевич. – Курск, 2003. –181 с.
2. Біда Д. Д. Формування готовності вчителів природничих дисциплін до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олена Анатоліївна Біда – Вінниця, 2010. – 429 с.
3. Булейко О. І. Інтеграція професійних знань майбутніх будівельників засобами інформаційних технологій у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Булейко. – Вінниця, 2009. – 20 с.
4. Васіна Л. С. Дидактичні умови інтеграції знань з математики та спеціальних дисциплін у підготовці майбутніх радіотехніків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. С. Васіна. – К., 2006. – 21 с.
5. Гапонцева М. Г. Интегрированный подход в содержании непрерывного естественнонаучного образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Мария Германовна Гапонцева – Екатеринбург, 2002. – 214 с.
6. Гуз К. Ж. Інтегрований курс з природознавства в 5-6 класах середньої загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Костянтин Жоржович Гуз. – Полтава, 1997. – 208 с.
7. Гуз К. Теоретичні та методичні основи формування цілісності знань про природу учнів загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Костянтин Жоржович Гуз.– Харків, 2008. – 30 с.
8. Данилюк А. Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств: автореф. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / А. Я. Данилюк. – Ростовский гос. пед. ун-т. – Ростов/на/Дону, 2001. – 22 с.
9. Дольнікова Л. В. Інтегративно-диференційований підхід до структурування змісту природничих дисциплін у медичних коледжах: автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Дольнікова. – Т., 2001. – 20 с.
10. Дятлова О. М. Інтегративний підхід до навчання суспільствознавства в загальноосвітніх школах України (20-ті-30-ті роки ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – "Теорія і методика навчання історії та суспільствознавчих дисциплін" / Дятлова Олена Миколаївна. – К., 2008. – 20 с.
 11. Козловська І. М. Теоретичні і методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Козловська Ірина Михайлівна. – Київ – 2001. – 44 с.
 12. Коломієць Д. І. Активізація пізнавальної діяльності студентів під час проведення практикуму в навчальних майстернях /Д.І.Коломієць // Проблеми наступності та інтеграції змісту навчання у системі «школа-ПТУ-ВНЗ». – Вінниця: ВДПУ, 1996. – С. 273–275.
 13. Корсак К. Інтегрований курс «Основи сучасного природознавства» як засіб формування синергетичного світобачення студентів/ К. Корсак // Вища освіта України. – 2003. – №2. – С. 94-99.
 14. Косенко О. І. Роль інтегрованих природознавчих курсів в осучасненні змісту вищої освіти / О. І. Косенко, Ж. П. Ольховська // Вища освіта України. – 2004. – №4(14) – Додаток. Безперервна освіта: реалії та перспективи: Матеріали II Всеукраїнської конференції. – С. 119–123.
 15. Костюченко М. П. Проектування інтегрованого змісту технічних дисциплін модульного навчання у професійно-технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / М. П. Костюченко. – Х., 2009. – 20 с.
 16. Левчук О. В. Інтеграція природничо-математичної та спеціальної підготовки майбутніх економістів у вищих аграрних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Левчук Оксана Володимирівна. – Вінниця, 2008. – 226 с.
 17. Логинова Е. А. Интегрированный подход в процессе обучения одаренных детей в современной школе: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Елена Александровна Логинова Елена Александровна. – Омск, 2007. – 24 с.
 18. Магура Н. Л. Формування екологічних знань учнів професійно-технічних закладів освіти у процесі вивчення біології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. Л. Магура. – К., 2002. – 19 с.
 19. Рибак С. М. Міжпредметні зв'язки природничо-математичних і спеціальних дисциплін у підготовці вчителя фізики: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. М. Рибак. – Вінниця, 2006. – 19 с.
 20. Смірнова В.О. Інтегрований підхід до структурування змісту правових знань у професійно-технічному коледжі : автореф...канд..пед.наук. 13.00.04. - "Теорія та методика професійної освіти" /В.О.Смірнова. - К., 2009. - 21 с.
 21. Шабага С. Б. Інтеграція змісту сільськогосподарської праці і природничих дисциплін як засіб формування загальнотрудових умінь в учнів основної школи: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 / Шабага Степан Борисович. – Чернігів, 2010. – 239 с.
 22. Шатковська Г. І. Науково-методичні засади інтеграції знань з фізики і хімії студентів вищих навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації технічно-технологічного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / Г. І. Шатковська. – К., 2007. – 21 с.

Структура сучасної вищої освіти України

Структура вищої освіти в Україні визначена «Законом про Освіту» (ст.43), Законом «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII 2014 року. Згідно Закону «Про вищу освіту»: «Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти».

(Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII 2014 року. Розділ I, Ст.1)

Сучасна вища освіта, згідно останнього закону, спирається на наступні принципи:

- 1) автономія вищого навчального закладу – самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору із розстановки кадрів у межах, встановлених цим Законом;
- 2) академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами;
- 3) академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом» (Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII. Розділ I, Ст.1).

Систему вищої освіти України складають наступні вищі заклади освіти:

- університет – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;
- академія, інститут – галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;
- коледж – галузевий вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступенів молодшого бакалавра та/або бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження. Коледж також має право здійснювати підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного

рівня молодшого спеціаліста» (Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII, Ст.28).

Порядок створення, реорганізації, ліквідації, ліцензування, атестації та акредитації вищого закладу освіти, згідно діючого закону, встановлює: «для закладів державної форми власності – Кабінетом Міністрів України; для закладів комунальної форми власності – відповідними органами місцевого самоврядування; для закладів приватної форми власності – фізичними та/або юридичними особами відповідно до закону. (Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII 2014 року, Стаття 31).

Ступені освіти.

Відповідно до чинного законодавства: «В Україні встановлюються такі освітні рівні: дошкільна освіта; початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; вища освіта.

В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні та ступені: кваліфікований робітник; молодший спеціаліст; молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук"; (Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII, Стаття 30)

«Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий) рівень; науковий рівень.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає п'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю(чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а

також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти відповідає дев'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття компетентностей з розробки і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та/або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення». (Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII 2014 року, Стаття 5).

Підготовку фахівців ступеня молодший бакалавр і бакалавр забезпечують коледжі; бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук забезпечують університети, академії та інститути"; наукові ступені доктора філософії і доктора наук присуджуються спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів, наукових установ та організацій у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України".

Молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90-120 кредитів ЄКТС. Особа має право здобувати ступінь молодшого бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим навчальним закладом. Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків. Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра.

Ступінь магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування здобувається на основі повної загальної середньої освіти і присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми, обсяг якої становить 300-360 кредитів ЄКТС.

Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі). Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема, під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС. Наукові установи можуть здійснювати підготовку докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність. Наукові установи можуть також здійснювати підготовку докторів філософії за освітньо-науковою програмою, узгодженою з вищим

навчальним закладом. У такому разі наукова складова такої програми здійснюється у науковій установі, а освітня складова – у вищому навчальному закладі.

Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розробки і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях. Ступінь доктора наук присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу чи наукової установи за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки» (Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII, Стаття 5).

Додаток 2

4.5. Актуальність системного підходу до якості вищої освіти

Питання якості освіти посідають ключове місце в новому законі МОН «Про вищу освіту». Домінанта якості освіти в сучасних умовах обумовлена як соціально економічними запитами, так і кризовим станом освітянської галузі, в якій реформи, що повинні виконувати інструментальну функцію, замінили зміст освіти та призвели до нехтування якістю освітянських послуг.

Підписавши Болонську декларацію, Україна добровільно узяла на себе зобов'язання вибудовувати свою освітню систему, керуючись єдиними «правилами гри». Аналіз трансформації системи вищої професійної освіти дозволяє диференціювати наступні тенденції:

- значний ріст студентського контингенту і числа освітніх установ.;
- руйнація кадрової бази: середній вік українського професора складає майже 63 роки;
- зниження фундаментальності освіти (наукові дослідження і розробки ведуться лише в 37% вищих учбових закладів).

Виходячи з викладеного, через зниження якості як першокурсника, так і викладача, проблема якості вищої освіти особливо актуальна.

Структурні елементи сучасної системи якості освіти.

1. Підсистема підходів і принципів гарантії якості, розроблених Європейською асоціацією по гарантії якості вищої освіти.

2. Підсистема цільових установок, виступаючих у функції компетенцій, як один з головних елементів системи якості освіти.

3. Підсистема розвитку креативності і інноваційного потенціалу. Деякі положення, що представляють найбільший інтерес з точки зору креативності навчання:

креативність слід розглядати в логіці єдності методів і практики (тобто як сформовану компетенцію);

творчий потенціал має проявлятися в нових підходах до вирішуваної проблеми;

розвиток творчого потенціалу може здійснюватися за рахунок власне учбового процесу, виходу за традиційні межі дисциплінарного знання;

зв'язок творчого потенціалу з етичними аспектами, безумовно, посилює концепцію креативності;

вищі навчальні заклади повинні розвивати якості своїх внутрішніх процесів, які підтримували б логіку розвитку творчого потенціалу, орієнтованого на майбутнє, прагнучи уникнути надбюрократизації;

рекомендується, щоб вищі навчальні заклади досліджували концепцію учбової організації стосовно умов свого менеджменту і управління структурами.

4. Підсистема менеджменту якості освіти. Менеджменту якості покликаний регулювати співвідношення між викладацько-професорськими кадрами, розподілом праці, запитами суспільства у фахівцях той чи іншої галузі та підвищення їх конкурентоспроможності. Від менеджменту якості залежить актуалізація та соціалізація якості освіти.

5. Підсистема внутрішнього аудиту якості. В межах підсистеми аудиту використовуватися різні підходи, методики, технології. Підсистема внутрішнього аудиту якості освіти передбачена класичною системою, пов'язаною з оцінкою діяльності вищих навчальних закладів МОН. Моніторинг і періодична оцінка освітніх програм і кваліфікацій, систематична оцінка рівня знань студентів, компетентності викладачів, освітніх ресурсів, системи інформування- основа європейських стандартів і рекомендацій ENQA. Наявність внутрішніх аудитів (перевірок) - одна із складових частин SMK стандартів серії ІСО. Кінцева мета аудиту- виявлення необхідності дій, що коригують і застережливих, а також можливостей для поліпшення якості освіти.

З вище викладеного витікає, що система якості вищої професійної освіти- це складна багатозв'язкова нелінійна система, підсистеми якої істотно доповнюють і перекривають один одного. Стратегія, політика і процедури гарантії якості вищих навчальних закладів повинні ґрунтуватися на практиці обліку усіх підсистем, щоб уникнути перекосів і однобічності в гарантії якості освіти.

Наукові основи педагогічного процесу

Додаток 3.1 Закономірності педагогічного процесу

Педагогічний процес як сукупність послідовних дій задля досягнення мети навчання і виховання підпорядкований певним універсальним і специфічним цілям та закономірностям.

Філософія трактує закономірність як об'єктивний, стійкий, повторюваний, необхідний і суттєвий зв'язок між явищами і процесами, що характеризують розвиток. Оскільки закономірні зв'язки між предметами і явищами мають зовнішній і внутрішній характер, то й закономірності педагогічного процесу відображають його зв'язки із суспільним середовищем та властиві компонентам цього процесу внутрішні зв'язки.

Виховання в широкому розумінні тісно пов'язане з усіма суспільними процесами, залежить від рівня розвитку економіки, політичної системи тощо. Це означає, що проблеми, які доводиться вирішувати у педагогічному процесі, зумовлюються суспільним середовищем. Тому перша закономірність педагогічного процесу, яка реалізує виховання в широкому розумінні, полягає в його цілісності, а також зумовленості його мети, завдань, змісту, форм і методів соціально-економічними та ідеологічними потребами суспільства.

Педагогічний процес здійснюється в умовах, які можуть сприяти або перешкоджати його успішному функціонуванню. Наприклад, стан вітчизняної економіки, зміни, що відбуваються в соціальній структурі, залишковий принцип фінансування культурно-освітньої сфери негативно впливають на педагогічні процеси усучасній школі. Це означає, що завдання, зміст, форми і методи педагогічного процесу залежать не тільки від потреб, а й від можливостей суспільства, умов, у яких він відбувається.

Серед внутрішніх зв'язків між компонентами педагогічного процесу найважливішим є зв'язок між процесами навчання, виховання, освіти і розвитку. Психолого-педагогічна теорія і практика доводять, що навчання і виховання є вирішальними у розвитку особистості. Без навчання неможливо досягти мети виховання. А передумовою успішного навчання є певний рівень вихованості молодшої людини. Тому в цілісному педагогічному процесі усі уроки та виховні заходи мають справляти розвиваючий ефект, а навчання повинно бути виховуючим і розвиваючим.

Ефективність навчання і виховання у цілісному педагогічному процесі залежить від забезпечення педагогами єдності своїх дій з діями студентів, а також від єдності цілей виховних впливів педагогів і самовиховання студентів, педагогічного керівництва і самодіяльності. Це вимагає стимулювання активності, самостійності студентів, спонукання їх до самовиховання, самоосвіти, самовираження. Не меншу роль відіграє організація діяльності та спілкування учнів у вихованні й навчанні. В активній діяльності (ігровій, навчально-пізнавальній, трудовій, громадській) студент засвоює засоби дій і пізнає об'єктивні властивості предметів. У навчанні і вихованні істотну роль відіграють спілкування педагогів і вихованців, а також спілкування між учнями, завдяки яким учень оволодіває соціальним досвідом, суспільними цінностями, утверджує себе як особистість.

Успішність педагогічного процесу залежить і від уміння педагогів правильно враховувати індивідуальні особливості вихованців. Кожен віковий період має свої характерні особливості, знаючи які, педагог обирає відповідний зміст, форми і методи навчання і виховання. Пильної уваги потребує взаємозв'язок колективу і особистості в педагогічному процесі. Адже в колективі формуються такі риси особистості, як колективізм, взаємодопомога, співчуття, гуманізм, доброта тощо, молода людина вчиться правильно спілкуватися, оцінювати себе, переймає кращі зразки поведінки у своїх товаришів.

Важливим є й закономірний зв'язок завдань, змісту, форм і методів у педагогічному процесі. Управління цілісним педагогічним процесом розпочинається з проектування його цілей і завдань, які визначають усі наступні його елементи – зміст, форми і методи діяльності педагогів і учнів. Зміст педагогічного процесу повинен забезпечити досягнення поставлених завдань. Він відчутно впливає на добір методів, форм, технічних засобів навчання і виховання.

Для досягнення очікуваного результату завдання зміст, форми і методи педагогічного процесу мають утворювати цілісну логічну систему, що зобов'язує педагога продумати зв'язки між ними, обрати їх раціональні варіанти.

Додаток 3.2 Принципи педагогічного процесу

Якщо закономірності виражають істотний, необхідний зв'язок між причиною і наслідком, то принципи, які виходять із закономірностей, є основними вимогами, що визначають загальне спрямування педагогічного процесу, його цілі, зміст і методику організації. Принципи педагогічного процесу (лат. *Principium* – основа, начало) – система основних вимог до навчання і виховання, дотримання яких дає змогу ефективно вирішувати проблеми всебічного розвитку особистості.

Формулювання єдиних принципів цілісного педагогічного процесу не виключає специфіки навчання і виховання, оскільки кожен із принципів зумовлений своєрідністю змісту, форм і методів педагогічної діяльності.

У системі педагогічних принципів виокремлюють загальні принципи цілісного педагогічного процесу, до яких належать:

1. Принцип цілеспрямованості педагогічного процесу. Виражає вимогу організувати навчально-виховну роботу з метою всебічного розвитку кожної особистості, підготовки її до участі в перебудові суспільства, до життя в демократичній правовій державі. Цільова спрямованість змісту, організації навчання і виховання сприяє формуванню цілісного наукового світогляду, національної самосвідомості, емоційно-вольової сфери, норм поведінки студентів. Проектуючи особистість студента, педагог прагне до того, щоб зробити загальні цілі, завдання навчання і виховання власними цілями і завданнями кожного учня.

2. Принцип зв'язку ВНЗ з життям. Реалізується через зв'язки змісту виховання і навчання з процесами розбудови ринкової економіки, демократизації суспільного життя, реформування системи освіти. До цих процесів мають залучатися і школярі, що сприятиме формуванню у них моральної, психологічної і практичної готовності до самостійного суспільного життя і праці.

3. Принцип науковості змісту виховання й навчання. Вимагає, щоб навчання і виховання розкривали учням об'єктивну наукову картину світу, закономірності розвитку природи, суспільства, культури, мислення. Реалізується він, передусім, при розробці програм виховання, навчальних програм і підручників. Окрім формування наукового світогляду, цей принцип передбачає вироблення в учнів умінь і навичок наукового пошуку, засвоєння ними способів наукової організації праці.

4. Принцип доступності, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Він означає, що навчання і виховання повинні враховувати рівень можливостей учнів, не створювати їм інтелектуальних, фізичних і моральних перевантажень. За надто складного змісту, недоступних форм і методів навчання знижуються мотивація, працездатність, слабшають вольові зусилля дітей, з'являється надмірна втома. Однак спрощення змісту знижує інтерес до навчання, унеможливує формування вольових зусиль, розвиток навчальної працездатності, робить проблематичним розвиваючий вплив навчання загалом.

5. Принцип систематичності, послідовності. Реалізується він у різних формах планування (тематичне, поурочне) і написанні планів, що передбачає формування в учнів

навичок раціональної організації навчальної діяльності, а також такої побудови виховного процесу, за якої кожний виховний захід є природним і логічним продовженням попередньої роботи, закріплює і розвиває досягнуте, піднімає виховання і розвиток на вищий рівень.

6. Принцип свідомості, активності, самодіяльності, творчості студентів у педагогічному процесі. Сприяє формуванню свідомих, активних, самостійних і творчих людей. Ігнорування його в навчанні й вихованні породжує безініціативність, пасивність, байдужість.

7. Принцип зв'язку навчання й виховання із суспільно корисною, продуктивною працею. Виховує молодих людей творцями суспільних цінностей. Адже праця допомагає пізнати себе й інших людей, виховує повагу до себе як до особистості і до тих, хто поруч, збагачує соціальним досвідом, допомагає обрати життєвий шлях і самоствердитися.

8. Принцип наочності. Передбачає використання наочності не тільки як засобу ілюстрування, а й для навчання учнів самостійної роботи з образом, особливо художнім як джерелом інформації, що містить у собі загальне й одиничне, особливе й індивідуальне. Така робота з наочністю загострює увагу, розвиває аналітичність мислення, вміння досягати образного вираження різноманітних технічних і суспільних проблем.

9. Принцип колективного характеру виховання і навчання. Зобов'язує до послідовного поєднання масових, колективних, групових та індивідуальних форм роботи. Підготовка молодої людини до життя в суспільстві вимагає нагромадження досвіду праці й активного громадського життя в трудовому колективі, оволодіння навичками колективістських відносин (солідарності, взаємодопомоги, взаємоконтролю, взаємовимогливості). Колективні норми виховання і навчання у поєднанні з груповими й індивідуальними дають змогу одночасно впливати на маси загалом і на кожну юну особистість зокрема.

10. Принцип поваги до особистості у поєднанні з розумною вимогливістю до неї. Повага і вимогливість до дитини виховують у неї почуття людської гідності, формують уявлення про гуманні засади людських відносин. Педагогічне значення єдності поваги і вимогливості полягає й у тому, що активна участь у важливих громадських справах, відповідальність сприяють самоствердженню, підносять особистість у власних очах, окрилюють і надихають.

11. Принцип вибору оптимальних методів, форм, засобів навчання і виховання. Ґрунтується на усвідомленні неможливості універсальних підходів до навчання і виховання, які спрацьовують у будь-яких педагогічних ситуаціях. Успішно вирішити педагогічну проблему можна різними поєднаннями форм і методів роботи. Цей принцип відображає демократичність умов роботи сучасної школи, які дають педагогам право вибору на науковій основі оптимальних для них умов, методів, форм і прийомів роботи.

12. Принцип міцності, усвідомленості і дієвості результатів навчання, виховання і розвитку. Вимагає забезпечення єдності освітнього, виховного, розвиваючого ефекту педагогічного процесу, без чого неможливі стійкі моральні переконання, розвинуті навички навчально-пізнавальної діяльності, суспільно значуща поведінка тощо. Він передбачає необхідність усвідомлення здобутих знань, орієнтує на формування дієвих знань, умінь, навичок і способів поведінки.

13. Принцип комплексного підходу до навчання й виховання. Виявляється в органічних зв'язках навчальної, трудової діяльності школярів із формуванням світогляду, цінних для суспільства мотивів поведінки, з моральним ставленням до навчання, праці, природи, себе, інших людей. Комплексний підхід, що забезпечує єдність організації та результатів виховання і навчання, втілюється, насамперед, у міжпредметних зв'язках. Комплексність змісту виховного процесу здійснюється в програмі виховної роботи, яка передбачає залучення школярів до всіх видів діяльності. Загалом цей принцип відображає

об'єктивну вимогу забезпечення єдності навчання, виховання і життя студентів. У реальному педагогічному процесі принципи навчання і виховання реалізуються в тісному взаємозв'язку, взаємозумовлюють один одного,; жоден з них не може бути задіяний відособлено, тобто без урахування і використання інших.

Функції науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів

Додаток 4.1. Перелік основних видів наукової роботи науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів

1. Виконання планових наукових досліджень із звітністю в таких формах:
 - 1.2. Науково-технічний звіт
 - 1.3. Дисертація (докторська, кандидатська)
 - 1.4. Монографія
 - 1.5. Підручник, навчальний посібник, словник, довідник
 - 1.6. Заявка на видачу охоронних документів
 - 1.7. Тези доповідей на конференціях, симпозіумах. Семінарах (міжнародних, вітчизняних, інших).
 - 1.8. Рецензування монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників, дисертацій, авторефератів, наукових статей, наукових проектів, тематичних планів тощо
 - 1.9. Доопрацювання для перевидання монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників
2. Керівництво науковою роботою студентів з підготовкою:
 - наукової статті;
 - заявки на видачу охоронних документів;
 - роботи на конкурс;
 - доповіді на конференцію.

Додаток 4.2. Перелік основних видів методичної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів

1. Підготовка конспектів лекцій; методичних матеріалів до семінарських, практичних, лабораторних занять, курсового та дипломного проектування, практик і самостійної роботи студентів
2. Підготовка, рецензування підручників, навчальних посібників, словників, довідників (для педагогічних працівників)
3. Розробка навчальних планів; навчальних програм; робочих навчальних планів, робочих навчальних програм
4. Розробка і підготовка нових лабораторних робіт
5. Підготовка комп'ютерного програмного забезпечення навчальних дисциплін
6. Складання екзаменаційних білетів; завдань для проведення модульного та підсумкового контролю; завдань для проведення тестового контролю '
8. Розробка і впровадження наочних навчальних посібників (схем, діаграм, стендів, слайдів тощо).
9. Розробка і впровадження нових форм, методів і технологій навчання
10. Вивчення і впровадження передового досвіду організації навчального процесу
11. Підготовка концертних програм та персональних художніх виставок

Додаток 4.3. Основні види організаційної роботи

1. Робота в науково-методичних комісіях Міністерства освіти і науки, комісіях інших міністерств

2. Робота в Державній акредитаційній комісії, експертних і фахових радах
3. Робота в експертних комісіях ВАК
4. Робота в спеціалізованих радах із захисту дисертацій
5. Робота в науково-методичних і науково-технічних радах і комісіях вищого навчального закладу та його структурних підрозділів
6. Організація та проведення загальнодержавних наукових конференцій, симпозіумів, семінарів
7. Робота з видання наукових і науково-методичних збірників
8. Виконання обов'язків заступника декана факультету (заступника директора інституту), заступника завідувача відділення на громадських засадах
9. Участь у виховній роботі студентського колективу, виконання обов'язків куратора (наставника) академічної групи
10. Керівництво студентським науковим гуртком, проблемною групою
11. Участь у профорієнтаційній роботі та довузівській підготовці молоді
12. Участь у підготовці та проведенні студентських і учнівських олімпіад
13. Участь в організації та проведенні позанавчальних культурно-спортивних заходів

Публікація на тему

ПРОБЛЕМА НАУКОВОЇ Й ПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАНЬ

Розглядається актуальна проблема організації знань у системі професійно-педагогічної підготовки у контексті розробки системи інтегративних знань в освітній сфері. Окреслюється інтегративний підхід до організації навчальної інформації, який допомагає сформуванню у студентів вміння комплексного застосування знань, їх синтезу, коли перенесення ідей і методів з однієї науки в іншу лежить в основі творчого підходу в сучасних умовах науково-технічного прогресу.

Ключові слова: наукова і предметна інтеграція знань, професійно-педагогічна підготовка, інтегративний підхід в освіті, природничі, гуманітарні, фундаментальні, прикладні науки, синергетичний, гносеологічний, системний, герменевтичний підходи.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної педагогічної науки характеризується пошуком фундаментальних підходів до побудови навчально-виховного процесу, що знаходить відображення в освітніх документах України, в яких зазначено, що метою освіти і виховання має бути професійно компетентний, ініціативний, творчий громадянин, наділений почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, здатний швидко адаптуватися до сучасного світу, характерними рисами якого є підвищення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності у контексті швидких змін техніки і технологій, неперервного експонентного зростання обсягів інформації і поновлення знань, постійного розширення та поглиблення сфер наукового дослідження. Інтенсифікація інформаційних потоків як один із головних чинників входження глобалізованого світу в еру інформаційного суспільства, відображає кризу класичної наукової парадигми, яка виявляється у поширенні двох протилежних тенденцій сучасної науки - універсалізації та інтеграції знань з одного боку, та їх науково-технічної спеціалізації - з іншого.

На тлі цих тенденцій виявляється криза сучасної системи освіти, яка, на думку С.У. Гончаренка, є складовою глобальної цивілізаційної кризи та значною мірою зумовлена вузько дисциплінарними установками сучасної освіти, відчуженням її гуманітарних і природничонаукових компонентів. Наслідком цього є "фрагментарність бачення людиною реальності, що в умовах народження постіндустріального інформаційного суспільства не дає людям адекватно реагувати на загострення енергетичної й екологічної кризи, девальвацію моральних норм і духовних цінностей, калейдоскопічність зміни технологій, нестабільність політичної та економічної ситуації. Сьогодні під лавиною інформації ми страждаємо від нездатності охопити комплексність проблем, зрозуміти зв'язки і взаємодію між речами, які перебувають для нашої сегментованої свідомості в різних сферах" [1, 3].

Відтак, можна говорити про надзвичайну актуальність проблеми організації знань у системі професійно-педагогічної підготовки. Загалом, актуальною постає розробка системи інтегративних знань в освітній сфері, зокрема й у сфері професійно-педагогічної підготовки. Це й постає метою статті.

Аналіз досліджень і публікацій. Слід сказати, що проблема організації й відбору змісту освіти вивчається Ю.К. Бабанським, І.Я. Лернером, В.В. Красвським, П.І. Підкатовським та ін. Зараз стає зрозумілим, що у вищій школі поряд з традиційними текстами, наочним матеріалом слід вводити нові форми подання знань, які в свою чергу зумовлюють пошук засобів їх подання в дидактичному процесі та методів щодо переробки інформації - навчально-пізнавальних операцій, методів навчання і викладання [7, с. 188], оскільки навіть однакова за змістом інформація може бути втілена в різноманітну форму [6, с. 23-27].

Один із інноваційних напрямів зазначених досліджень реалізується у науковій інтеграції, яку можна назвати процесом взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знань, що об'єктивно детермінується взаємопроникненням різних видів і компонентів матеріально-

виробничої й суспільно-політичної діяльності людей та базується на філософському принципі єдності світу, всезагального зв'язку предметів та явищ.

Виклад основного матеріалу. Суттєво, що термін "інтеграція" практично не вживався до XIX століття. На межі XIX-XX століть відбувається процес "цементації наук", утворення зв'язків між раніш розпорошеними науковими галузями, з'являються нові міждисциплінарні напрями дослідження. У XX столітті філософи намагаються створити єдину уніфіковану науку, використовуючи апарат математичної логіки як засіб аналізу, де значний вплив на ідею інтеграції мав принцип редукціонізму. Це дозволило дійти висновку, що ціле має розглядатися як надсумативна, нададдитивна єдність, а завданням інтегральної логіки є синтез цілого на основі уявлень про властивості частин. Тут можна говорити також про органіцизм як шлях інтеграції знань, що характеризується об'єднанням різних частин для збільшення цілісного кожного шляхом установаження взаємозв'язків з іншими частинами чи знанням у цілому.

Як пише В.Р. Ільченко, інтегративний підхід в освіті - це підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність. При цьому результатом зазначеного інтегративного підходу можуть бути цілісні системи знань різних рівнів - цілісність знань про соціальну (у тому числі педагогічну), природну, космопланетарну дійсність; предмета, курсу, розділу, теми. Важливо, що у практичній площині інтегративний підхід реалізується під час вивчення інтегрованих курсів чи окремих предметів з освітньої галузі, коли цілісність знань формується завдяки інтеграції їх на основі спільних для всіх предметів понять, застосуванню методів і форм навчання, контролю і корекції навчальних досягнень студентів та учнів, що спрямовують навчальний процес на об'єднання знань. Це відбувається на основі міждисциплінарних підходів до їх організації.

Важливим є історичний аспект розробки проблеми інтеграції знань у педагогіці. Й.Г. Песталоцці запропонував ідею трудової школи, в якій поєднав практичне й теоретичне навчання; Ж.-Ж. Руссо вважав, що всебічно розвинута людина обов'язково знайде відповідну до її природних нахилів діяльність і опанує її; Й. Герbart обґрунтував психологічний аспект взаємозв'язку знань, на основі якого від дійшов висновку, що за умови зв'язаного викладання матеріалу учні отримують навички швидше і повноцінніше, ніж за ізолюваного вивчення предметів. При цьому велике значення Й. Герbart надавав узгодженості, систематичності знань. На необхідність взаємозв'язку знань також вказував А. Дістерверг, який вважав, що кожен предмет вимагає того, щоб його зрозуміли, розуміння всіх наук, або хоча б розумно використаних їх елементів.

К.Д. Ушинський дав глибоке психолого-педагогічне обґрунтування світоглядної ролі міжпредметних зв'язків, коли розглядав структуру науки. Це дозволило йому показати, що, крім спеціальних понять, які належать кожній науці, є поняття, спільні для багатьох, а деякі й для всіх наук. Рівень інтеграції знань у науці стає ознакою її зрілості, результатом внутрішніх закономірностей її розвитку.

У 70-80-х роках XX ст. у педагогіці йшлося про інтегративний підхід переважно до формування наук, світогляду учнів. У 90-х роках XX ст. інтеграцію почали розглядати як дидактичний принцип. Слід зазначити, що у вітчизняній педагогіці на основі інтегративного підходу розроблено концепцію цілісної природничо-наукової освіти, теоретичні та методичні засади формування змісту освітньої галузі "Природознавство", систему навчально-методичних комплектів до неї (програми, підручники, посібники до учнів, учителів); опрацьовано теоретичні та методологічні основи інтеграції, втілення їх у змісті та навчальному процесі професійної освіти. Можна виділити напрями, за якими поєднуються предметні галузі: 1) близькі природничі й гуманітарні науки: математику, мову й історію; 2) різні природничі науки; 3) теоретичні (фундаментальні) й прикладні науки; 4) природничі науки з гуманітарними; 5) природничі й суспільні науки; 6) іноземні мови і їхнє культурне середовище.

Відтак, інтеграція в освіті виконує такі функції: освітню, виховну, розвивальну, психологічну, методологічну, організаційну. При цьому інтеграція може мати різні форми: предметно-образну, понятійну, світоглядну, діяльнісну, концептуальну тощо.

У педагогіці, філософії освіти розглядаються різні види інтеграції і відповідно інтегративного підходу: сутнісна, холістська, поліцентрична, філософська, технологічна, особистісно-орієнтована інтеграція; застосовуються різні субмеханізми інтеграції: закон, метафізика, мережа теорій, картина світу тощо.

В Україні проблеми інтегративного підходу в освіті вирішуються науковцями Києва, Львова, Полтави, Луцька, Тернополя, Дніпропетровська. В АПН України працює науково-методичний центр інтеграції змісту освіти (м. Полтава, 1999), в Інституті педагогіки АПН України - лабораторія інтеграції змісту освіти (м. Полтава, 1999 р.; керівник - В.Р. Ільченко). У цих закладах розробляються філософські, психологічні, дидактичні основи інтеграції змісту освіти в дошкільній освіті, початковій, основній, старшій школі, визначається вплив цілісної освіти на стан здоров'я учнів, розвиток вербального і невербального інтелекту, на мотивацію навчання, формування соціальної зрілості учнів.

У Росії інтегративний підхід в освіті розробляють учені Санкт-Петербурга (І.Ю. Алексашина), Москви (Ю.А. Пентін).

У США інтегративний підхід розробляється в Каліфорнійському університеті інтегральних досліджень. Університетом штату Мері ленд (округ Балтімор) субсидується проект ESIP (Elementary Science Integration Project), призначений для дослідження інтеграції науки. В Огайо діє Асоціація інтегративних досліджень (The Association for Integrative Studies - AIS), заснована з метою обміну ідеями серед науковців та адміністраторів в усіх галузях науки і мистецтва щодо проблем, пов'язаних з інтегративними дослідженнями. У Парижі діє Міжнародний Центр Трансдисциплінарних досліджень, мета якого - встановлення природи й характеристик потоків інформації, що циркулює між різними галузями знання. Відтак, як вважає В.Р. Ільченко, прагнення до інтеграції в освіті є загальнокультурною тенденцією [3, с. 356].

Як пише Г.К. Селевко, термін "інтеграція", що означає "об'єднання, з'єднання, підсумовування", в педагогічних технологіях застосовується в декількох значеннях.

З філософсько-педагогічної точки зору інтеграція може бути розглянута як механізм, що забезпечує приведення у відповідність індивідуального рівня мислення і рівня розвитку сукупної свідомості людства, що визначається поняттям "ноосфера". Це також поняття, що відображає фундаментальні умови будови будь-якої системи.

Суть принципу педагогічної інтеграції (який є провідним у розвитку сучасних освітніх систем) полягає у розумінні умовності суворої диференціації природничого і гуманітарного знання на окремі освітні галузі, прагнення до створення синтетичних, інтегрованих систем знань, що дають школярам уявлення про цілісну картину світу.

При цьому можна говорити про концепцію інтеграції в освіті, яка базується на таких теоретико-методологічних основах: принцип взаємодоповнюваності природничонаукової методичної традиції й гуманітарних способів пізнання. Синергетичний підхід: спільність закономірностей і принципів самоорганізації різних макросистем - фізичних, хімічних, біологічних, технічних, економічних, соціальних. Системний підхід: інтеграція - система систем, результат систематизації вищого порядку. Гносеологічний підхід: інтеграція - це спосіб і процес формування багатовимірної поліфонічної картини світу, заснованої на сполученні різних способів і форм осягнення дійсності; це також процес і результат становлення цілісності (холізму) - єдиної якості на основі багатьох інших якостей; принцип здійснення освітнього процесу, заснований на взаємній доповненні, комплементарності різних форм пізнання та засвоєння дійсності. Герменевтичний підхід: інтеграція - це принцип, який виявляється в перетворенні всіх компонентів освітньої системи у напрямі об'єднання, узагальнення, розробки інтеграційних освітніх програм, навчальних курсів, уроків, заходів, отримання інтеграційних результатів освіти та ін. Діяльнісний підхід: інтеграція - це засіб, що забезпечує цілісне пізнання світу і здатність людини системно

мислити під час розв'язання практичних задач; створення умов для становлення в учнів особистісно-багатовимірної картини світу і пізнанні себе в цьому світі. Інформаційний підхід: інтеграція - провідна тенденція оновлення змісту освіти - велика науковознавча проблема. Головним завданням тут є інтеграція каналів інформаційної взаємодії учнів і студентів зі світом в його цілісності і розмаїтті, актуалізація природних можливостей багатовимірного сприйняття дійсності. Об'єктами інтеграції в навчальному пізнанні можуть виступати: види знань, система наукових понять; закони, теорії, ідеї; моделі об'єктивних процесів. Розвивальне навчання: з позицій розвитку особистості інтеграція створює умови для: виходу на вищий рівень осмислення буття; вдосконалення індивідуально-особистісного апарату пізнання; розвитку свободи мислення; сформованості креативності учнів [8, с. 451-452].

Інтеграція знань засвідчує їх доцільність, а такі аспекти організації наукового знання, як закономірність, необхідність і випадковість у контексті використання інтегрованих знань, виражаються більш логічно та повно (І.М. Козловська). Відтак, інтеграція знань сприяє їх повноті: однакова кількість інтегрованих знань є дидактично повноціннішою, ніж предметних. За таким підходом знання набувають оперативності й мобільності як готовності їх застосовувати у схожих і варіативних ситуаціях, що сприяє більш ефективному володінню способами їх застосування. Інтегративні знання набагато легше та творчо реалізовувати вихованцями у нових ситуаціях, оскільки сам інтегративний підхід уже з самого початку готує всіх учасників навчального процесу до необхідності виходити за межі звичайних ситуацій (Г.Я. Дутка).

Тому інтегративний підхід покладено в основі творчої діяльності, оскільки він передбачає вміння комплексного застосування знань, їх синтезу, перенесення ідей і методів з однієї науки в іншу (Б. Т. Камінський).

Під інтеграцією можна розуміти процес і результат взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується відновленням, установленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті чого формується зінтегрований об'єкт (система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів [2, с. 376].

Сукупність теоретичних положень, що пояснюють сутність феномена інтеграції у сучасній педагогіці об'єднані загальним поняттям "інтегративний підхід": у результаті інтеграції раніше самостійні елементи поєднуються та певним чином синтезуються у цілісну систему на основі встановлення функціональних взаємозв'язків, взаємного переходу та доповнення, керування, зближення теорій навчання і виховання, об'єднання в системах організації освіти та його змісту.

Проблеми інтегрованого підходу в освіті досліджуються у сучасній педагогічній теорії та практиці за напрямками: методологічні проблеми інтеграції (С.У. Гончаренко, І.М. Козловська, Ю.І. Мальований та ін.); використання інтегративно-диференційованого підходу до структурування змісту знань та освіти, зменшення багатопредметності, укрупнення освітніх галузей (Л.В. Дольнікова, В.В. Серіков); генералізація змісту навчальних предметів (концепція внутрішньо предметної інтеграції - В.І. Загвязинський); формування системи знань інтегративними методами (О.І. Джулик); поєднання в одних просторово-часових координатах різних технологій, методів, прийомів (концепція синтезу дидактичних систем - Л.А. Артемева, В.В. Гаврилюк, М.І. Махмутов); укрупнення династичних одиниць (П.М.Ерднієв); інтеграція змісту професійної освіти (Р.С. Гуревич, Я.М. Собко); особливості інтегративних процесів у професійно-технічній школі (Д.І. Коломієць); взаємозв'язки інтеграції та диференціації (В.Ф. Моргун); структурування інтегрованих знань та цілісність змісту природничо-наукової освіти (В.Р. Ільченко, А.В. Степанюк, Б.Є. Будний); проблеми розробки інтегрованих курсів (К.Ж. Гуз, В.Р. Ільченко, В.К. Сидоренко,

Н.О. Талалуєва, Л.Б. Лук'янова); технології інтегрування навчальних предметів (наприклад, фізика + хімія -

А.І. Гуревич); інтеграція у ступеневій освіті (Ю.Ц. Жидецький); імовірнісно-статистичні аспекти інтеграції (В.Й. Якиляшек); інтеграція елементів контролю у навчанні (Л.І. Джулай); інтеграція у теоретичному та виробничому навчанні (Т.Д. Якимович); інтегративне навчання з використанням комп'ютерної техніки у професійній підготовці (Р.М. Собко); формування дидактичних комплексів у професійно-технічній освіті інтегративними засобами (Б.Т. Камінський); інтеграція загальнотехнічних та гуманітарних знань (Л.В. Сліпчишин); екологічна освіта; глобальна, холістична, цілісна освіта; громадянська освіта; поєднання в єдине ціле виховання та навчання, навчання та праці, зусиль школи та громадськості [8, с. 452].

Слід зауважити, що інтеграція може розглядатися як: важливий важіль оптимізації кінцевого результату професійного навчання; умова, засіб підвищення ефективності і скорочення термінів оволодіння основами професійної майстерності майбутніми фахівцями (А.П. Біляєва); процес чи стан відбудови, відновлення, поповнення, поєднання раніше ізольованих частин (І.М. Козловська); як створення великих педагогічних одиниць на основі взаємозв'язку різних компонентів навчально-виховного процесу (В.С. Безрукова).

До головних способів інтеграції відносяться: уніфікація, універсалізація, категоріальний синтез, екстраполяція, узагальнення, моделювання, систематизація; інтеграція, пов'язана з якісними і кількісними перетвореннями взаємодіючих елементів.

Отже, теоретичні положення педагогічної інтеграції постають функцією і методом педагогічного пізнання, інструментом перетворення психолого-педагогічної практики. Як методологічне знання педагогічна інтеграція спроможна забезпечувати наступність традиційного й нового, теоретичного знання і практичного досвіду. Як інструмент перетворення практики педагогічна інтеграція здатна виключати дублювання, тобто оптимізувати педагогічний процес, приводити до створення нових теоретичних й практичних об'єктів: концепцій, теорій, педагогічних систем, нових навчальних курсів, видів діяльності, зміна середовища, створення нових моделей, технологій, дидактичних засобів.

У цілому інтеграція є необхідною умовою модернізації змісту освіти, сприяє формуванню цілісної системи знань, умінь та навичок вихованців, розвитку їх мислення, творчих можливостей. Відтак, інтегративний підхід в освіті та розвитку людини покликаний на основі інтеграції окремих розвивальних аспектів отримати надрезультат - нові системні властивості цілого - цілісну особистість.

Інтеграція, що як загальнонауковий принцип дедалі більше застосовується у побудові педагогічної дійсності, передбачає врахування багатоманітності ознак елементів, які інтегруються, причому в процесі накопичення кількісних ознак і виникнення нової якості зберігаються індивідуальні риси інтегрованих елементів (принцип єдності, якості та кількості).

Можна говорити також і про основні філософські концепції інтеграції знань - концепція єдності світу та всезагального зв'язку явищ; концепція інтеграції знань як вияву творчості у діяльності людини (Я.М. Собко). Отже, можна говорити про метапредметну інтеграцію як шлях формування змісту освіти (І.М. Козловська, А.В. Хуторський), що актуалізує нове дидактичне поняття - "метапредмет" (А.В. Хуторський), зміст якого базується на системі фундаментальних освітніх об'єктів [4; 10].

Висновки. Зазначене вище вимагає реалізацію актуального завдання щодо збереження у дитини інтегрального сприйняття дійсності через застосування інтегрованих занять та курсів, що виявляють якісно новий рівень синтезу знань дітей та об'єднують навколо певного заняття чи теми різнорідні знання. Синтез цих знань дозволяє досягти різнобічного розгляду об'єкта, показати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати у дитини розумові операції аналізу, порівняння, узагальнення та ін. При цьому це є особливо важливим для розвитку у дітей світоглядних, людинознавчих, екологічних, комунікативних умінь, понять.

Крім того, інтегративні знання набагато легше застосовувати учням у нових ситуаціях, оскільки сам інтегративний підхід уже з самого початку готує учнів до необхідності виходити за межі звичайних ситуацій (Г.Я. Дутка). Отже, інтегративний підхід

передбачає вміння комплексного застосування знань, їх синтезу, коли перенесення ідей і методів з однієї науки в іншу лежить в основі творчого підходу до наукової, інженерної, художньої діяльності людини в сучасних умовах науково-технічного прогресу (Б.Т. Камінський) [9, 8].

Зазначена орієнтація на досягнення цілісних навчальних сенсів найбільш рельєфно виражається словами Б.М. Неменського: "...коли ми беремо вузівський характер і обсяг знань і, щоб пристосовувати його до малих годин школи, обрубуюмо до "мінімуму", фактично поступаючи ідентично обрубці живого гіллястого дерева з листям, квітами, плодами, птахами - ми змінюємо все не тільки кількісно - ми змінюємо принципово, якісно. Замість живого дерева науки (мистецтва) ми отримуємо довшу чи коротшу жердину, яку більшість не знає як і для чого використати. Нам необхідно в навчальних предметах йти принципово іншим шляхом. Не обрубувати гілки, а поставити завдання начебто "звернути" знання науки "у насіннячко", щоб у цьому маленькому предметі закладалася істинна життєздатність - можливість прорости і розвернутися в живе дерево, щоб у цьому насіннячку можна було прозріти не деталі, а цілісному образу всього квітучого дерева - з корінням, що заглиблюється у минуле, і проростаючою в майбутнє кроною" [5, с. 130].

Література

1. Гончаренко С. Фундаментальність професійної освіти - потреба часу / С.У. Гончаренко // Педагогічна газета. - 2004. - № 12 (125). - С. 3.
2. Дутка Г.Я. Фундаменталізація математичної освіти майбутніх економістів : монографія / Г.Я.Дутка ; наук. ред. д-р пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України М. І. Бурда. - К.: УБС НБУ, 2008. - 478 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія пед.наук України; гол.ред. В.Г. Кремень - К.: ЮРІНКОН ІНТЕР - 1040 с.
4. Козловська І.М. Метапредметна інтеграція як засіб формування змісту професійної освіти / І.М. Козловська // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Частина 2 / За ред. М.М. Козяра та Н.Г. Ничкало. - Львів: ЛДУ БЖД, - С. 71-74.
5. Неменский Б.М. Пути очеловечивания школы / Б.М. Неменский // Новое педагогическое мышление / Под. ред. А.В. Петровского. - М.: Педагогика, 1989. - С. 106-130.
6. Орлов В.И. Содержательная учебная информация / В.И. Орлов // Педагогика. - 1993. - № 1. - С. 23-27.
7. Педагогика / Под ред. Пидкасистого П.И. - М.: Педагогическое общество России, 1998. - 640 с.
8. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий / Г.К. Селевко. - М.: Народное образование, 2006. - Т. 1. - 845 с.; т. 2. - 816 с.
9. Смірнова В.О. Інтегрований підхід до структурування змісту правових знань у професійно-технічному коледжі : автореф...канд..пед.наук. 13.00.04. - "Теорія та методика професійної освіти" /В.О.Смірнова. - К., 2009. - 21 с.
10. Хуторской А.В. Современная дидактика [учеб. для вузов] / А.В. Хуторской. - СПб. : Питер, 2001. - 544 с.